

A' MAGYAR ORSZÁGI
MÉH-TARTÁS'

RÖVID
TUDOMÁNNYA.

V Á T Z O N,
Marmarossi Gotlib Antal' költségével
1808 - dik Észlend,

*A' Méh-tartásban nem a költség, hanem
a' szorgalmatos tanultt gondoság foly-
tatja a' gazdagságot.*

Ha e' Könyvetskének értelmét kívánod,
Olvasgasd meg előbb, hidd-el, meg-nem bánod,
A' Méh tartást töle meg-lehet tanulnod,
Még pénzre-is kaphatsz, kár hát el-mulatnod.
A' mi hasznos tehát azon iparkodjál
Gyorsan, hathatósan abban munkálódjál,
Mi jó következik arról gondolkodjál,
Sok ideig szükség, szorgalmatoskodjál,
Nem szégyen, mit ember nem tud, azt tanulni,
Könyvek által arra magát oktattatni,
Dítséretes pedig mentől többet tudni,
Igen gyalázatos azt nem-is akarni.

Katé értelme szerént

A'

I. SZAKASZ.

A' MAGYAR ORSZÁGI

MÉH-TARTÁSRÓL.

Mivel a' mi minden részben meg-áldott Hazánk, 's szülött földünk, a' Méheknek természet szerént- való édes Anyja: ahozképest tsak rövid, de a' Méhes-gazdáknak még-is hasznos jegyzéseket tészek, mellyek szerént a' magok javokat, elébb mozdíthassák, házi-allapotjokat-is inkább boldogíthassák. A' Méh-tartás tsak azokon a' helyeken hasznos, a' hol a' Méhek tavasztól-fogva késő őszig magoknak elegendő eledelt találhatnak,

Bár hallgassák én itt a' Mézzel folyó Somogyról, Bátskaságról, szomszédos Bánátról, Jászok' 's Kunok' földéről, Tsaló, Mura-, Rába-, Tó-, Sár-közökről Tisza-, Duna', Vág', Drává', és egyéb apró folyó-vizekről, Mátra-, Mészes-, Bakony-, Vér test-, Somlyó, Metsét', Harsány', hegyek' tájékaról; a' sonykolyos Tótok, a' Falukon szélteben, sőt házanként futkosó 'Sidók, az országos vásárokon 'sibbongó Görögök, Rátzok, és Örmények meg-fel-lének képemben: mert nints Magyar a' ki a' hasznos kereskedésre adná magát. Egyezik úgy nézi azt, mint ötlet meg-nem-telenítő élet' módját, a' másiknak nints kedve, booy az abból következő bődös-séget által látván, hozzá-fogna. Mi van hát egyéb hátra, hanem hogy a' mézzel, sonkollyal- való kereskedést ezután is, a' mit mi illy meg-nyúgovással el-múlatunk, azt ők fok nyúghatatlansággal magok hasz-nára fordítsák, mi pedig ezek' keze által véghez-menő kereskedés miatt, a' mit el-vesztettünk, valamennyire vízfizs- nyer-hesünk: arra a' végre szükséges a' Méhek' természetét a' Méh-tartó Gazdának esmér-ni, és az azokkal való bánást-is vóltakép-pen meg tudni. Innen a' falusi Gazda an-nál szerentsébb lesz a' Méhészségben: mentől közelebb jár a' természethez.

II. S Z A K A S Z.

A' Méhek természetéről, 's mivoltáról.

A' Természet maga a' Méhet hármas forra osztotta. Az első forban csak maga van egyedül az Anya-méh, még pedig minden fülánk nélkül, nem annyira a' munkára, mint az igazgatásra-való állapot, a' kasból ritkán jár ki: bajos-is ötlet egyébkor meg-látni, hanem midőn a' rajját vezeti: még-is néha, mikor a' sok rosz' idő után fel-derül, dél-után három, négy óra után, gyakran ki-jő, egyet, kettőt fordúlván a' kas előtt, ki-ganéja magát, vizsgál-megy. Ez kitől esik teherbe, még ez máj napig-is bizonytalan. Tette állására nézve-is különbözik a' többiek-től: mert a' hasa' vége hegyes, a' mi a' többiekben gömbölyű, szárnyai olly rövidék, hogy csak a' fél testét fedezik-bé, színe pedig, ha még fiatal, arany-sárga, Míg ez él, ugyan ég a' munka: ha meghal, vagy belső zenebonában, vagy egyébként el-találna veszni, vele egygyütt az egész társaság gyászba borúlván el-pusztul. Az Anyátlan Méhekről alább léfzen a' szó.

A' Második forban a' köz-polgárok, vagy-is munkás Méhetskék vagynak, a' kik néhányszor hűsz, és több ezer fejből-is állanak. Ezek két-féliek, t. i.

nagyobb fárga, és fekete kisebb apró Méhek. Az illetén fárga Méhek' nemét ne tartsd, hanem inkább apró barnákra tégy szert. Ezeknek homlokok széles, a' fejek három szegű, mint szinte két oldal szemek. All-kaptzájok nagy, és ki-állók. Lábok hat, a' mellyek között a' két leg-hátúlsó mintegy lapátos, hogy rajta a' ragadományt el vihefsék. Ez a' lapátja sem a' Méh-anyának. Sem a' heréknek nintsen.

A' harmadik sorban pedig a' herék számláltatnak, és ezeket a' szemes eszes Méhészek gunárokknak, mások száraz-dajkának hívják, a' több Méhekről pedig azt tartják, hogy nyöstények. és tsak tavaszszal költenek magoknak kan-méheket; mikor szükségek vagyon reájok, a' szaporítást el-végezván; ismét terhesen maradnak másik esztendőre, és úgy osztán őszszel a' heréket ha meg nem ölnek-is, el-kell nékiek veszni Demeter nap táján. Testeknek mind nagyságára, mind alkotására külömböznek, a' két előbbeni lakos-társaitól. Fejek gömbölyű, szemek tikkelyes, és olly el-terjedt, hogy a' fejek tsak nem tsupa szemből áll, álla-kaptzájok igen kicsiny. A' köpüből, 's kasból igen ritkán mennek-ki, hanem tsak, mikor igen szép verő fény van, dél-tájban. A' kastól meszse nem távoznak, hanem mint a' kotlyós tyúk a' tojásokon ülnek. Ha ezek tavaszszal igen idején láttatnak: jele a' bő
esz-

esztendőnek: mert a' Méhek azért nevelték olly idején fel a' heréket, hogy annál hamarább kezdhesenek a' tojáshoz. Közönségesen Aprilis' elein jönnek-elé. Ha a' rajzás után a' herék rakásra nem öletnek: jele, hogy nints a' társaságnak Anyja. Ezeket meg-értvén, ki-ki által-láthatja, hogy a' herék a' terméshzettől az iffjúság' nevelésére rendeltettek.

Valóban tsudálatos ezeknek rend-tartások, tsudálatos, rendes a' munkájok, tsudálatos természetek, és még egymást is esméri. Királyt választanak magoknak, még pedig olyat, a' ki a' több Méheknél szebb, erősebb, szembe - tűnőbb nagyobb, hatalmasabb, korona helyett szép jegy vagyon a' homlokán, egynél többet nem szenvednek, hogy hasonlós ne essék seregekbe, ha van több a' kasban köz-akarattól meg-ölik.

Ettől az ő választott Királyoktól mindnyájan függnek, ennek engedelmeskednek, ezt udvarolják, a' méznek javával tartják, oltalmazták; ha a' Király kimegyen a' kasból, az egész Raj, mint sok ezeres nagy tábori sereg véle el-megyén, követik, minden-felől körül - veszik az erősebb Mehek, mint valami Test-őrző Gárdiák a' veszedelemtől őrzik életek' vesztesével-is, nézni se' engedik másnak, ha reptében meg-bádjad, szárnyaikkal segítik, hátakra veszik, ha ő meg-áll, meg-

állanak, ha megyen, mennek vele: Ha otthon a' kasban vagyon, test-örzök vannak körüllette, ki-nyújtott fülánkokkal. mint valami fegyverrel; otthon a' több Meheknek munkájokat nézi, igazgatja őket, dolgokat rendeli mint fő Úr, minden dolgok az ő rendelésével folynak, mennek, 's lesznek.

Midőn új kast adnak nékik, abba szép renddel mint egy régulás sereg bé-takarodnak, fenekét, oldalát viragokkal, nedvelségekkel meg-kenik, erősítik, hogy valami ártalmas állat hozzájuk ne férheszen, szájját, ha nagy viafzszal kifsebbre kerítik, azután lépeket tsinálnak belé. Ezeknek tsinálásában rendet tartanak, először azokat a' lépeket tsinálják, mellyekben a' Királyok születni szoktak; másodszor azokat, a' mellyekben magok szaporodni szoktak; harmadszor azokat, mellyekben a' herék teremnek, ezekben kamarátskákat, lyukakat, házakat tsinálnak, mellyekbe főm mézet raknak, a' Királynak fellyül szebbeket, nagyobbakat, jobbakat, magoknak azután kifsebbeket, a' heréknek pedig alább-valókat.

Rendek vagyon a' munkában, az ifjabbak ki-járnak, virágokat egyegetik, némellyek a' viafzszat készítgetik, némellyek a' hordott mézet helyre-rakják, némellyek az utakat tisztogatják, a' szemetet ki-hordják, némellyek a' meg-hóltakat vizzik-ki.

Ren-

Renek vagyon a' fel-kelésben, le-nyúgvásban, reggel egy őrző, vagy kőltő bongani kezd, arra mindnyájan fel-kelek. ki-ki dolgához lát, este midőn haza jöttek, ugyan egy őrző a' kas körül mint valami sípoló bongást tsinál, erre mindnyájan el-halgatnak, mintha parancsolnák, el-nyúgósznak. Szeretik az egygyeséget, egymásnak szeretői, a' lok háréket, tolvaj, vesztegető, heverő, lokát evő Méheket gyűlölik, számkivetésbe küldik, vagy meg-ölik. Láttuk a' szelíd Méheket, lálsuk a' vad Méheket-is.

Vagyon a' szelíd Méheken kívül még vad-méhetske-is, értsed a' valóságos vad, sárga, tarka, nagy dongó Méheket; nem pedig azt, a' melly nem szeretette Méhé-izétől el-vadulván; Raj korában el-szökött, vagy szeme-láttára fel-kerékedvén, el-ment.

A' vadd dongó Méh-is két-féle: az egygyik nagyobb fajta, seregestől félszke-lődik a' földnek színére, hol mi meg-mohosodott helyre tavaszszal, az első ellenavarral, 's ugarral jól bé-takargatja házé-kóját. Színte úgy Anya van, de még is minden rend nélkül apró golyóbis forma göngyöltt tsupa sonkoly lepeibe, jó édes és hasznos mézet tsinál, fjasít, ereszt, de őszszel a' földbe búvik-é, vagy el-vész, csak oda lesz', és láthatatlanúl ma-rad egész tavaszig. Félszket a' vad Méh-

a §

nek

nek könnyű meg- lenni: mert valamint a' szelíd Méh lábait meg- rakja, és terhesen a' viafzktól, és méztől megyen haza- felé. és fészke felett magát a' földbe le- tsapja; haza érkezésén nagy fibbongás esik az otthon- való apróságok között. Őszszel heré- je- is vagyon. A' több nemeiről a' vad dongó Méhnek az írást bízom a' természet' vizsgálókra.

III. S Z A K A S Z.

A' Méhes- Kertnek alkalmas helyének meg- választásáról, és annak alkotásáról.

A' melly Gazda Méhes-kertet akar ál- litani: jól körül- nézze az egész kör- nyéket, ha alkalmas-é a' Méh- tartásra? Külömben a' képzelt nyereségből kára következik. A' Méhes- kertnek szembe nap- keletre kell lenni, hogy mikor a' nap támad, mindjárt egyenesen a' kas- lyukra sülsön, hogy a' Méhek örömmel ki- jöhes- senek, és sütközödhessenek tavaszszal a' verő- fényen a' hideg miatt, nyarban pe- dig hogy esőtől, harmattól meg- vízesed- tek. Az illetén formán épült Méhes- ker- tet már a' nagy hévség délben csak ólda- lazza, délután pedig éppen hátat ad a' nap. Ha lehet hegy- oldalba' forrásokhoz közel, inkább völgybe', mint hegyre ép-ítsd Méhesedet: mert a' friss szellő ám- bár

bár tápláló kenyere a' Méhnek, de a' szél a' hegyeken nagyon le - veri a' Méheket, azonkívül - is, mikor ki - mégyen a' Méh üressen, akkor fel - felé hadd repüljön, mikor terével jön haza, le - felé örömeztőbb erefzkedik fáradtan - is. Erdőhöz se' tsinál - tasd közel, se' a' mételyes forrásokhoz, a' melly télen, nyaron zöld szokott lenni, és ízére kesernyős. A' síkokon házi - ker - tekben - is meg - kell ezeket tartani, hogy se' szél, se' por, se' árnyék - szék, vagy ganéj - gőz ne érdekelhesse. A' Méhes - kert annál jobb, mentül együgyűbb an - nak alkotása, nem - is szükség hogy négy - szegű falai legyenek: elég ha a' sövény, vagy nád - kerítés' oldala tehén - ganajjal az északi - szél ellen meg - mázoltatik, csak hogy semmi magas fák, körül - kerítés, géz - gaz, dudva. ott ne akadékoskodjanak, az első víztől a' kasok, és köpük meg - mentessenek, leg - felyebb három rend a - latsony köpüknél egymás felett közel egy - más - hoz ne - is rakattassanak. Egy két edényben mindennap friss víz tartassék, a' harmadikba' ganaj - levét, a' negyedikbe' sós vizet - is szoktak fokban tartani. Sokan a' Méhekhez jól tudók - is olly értelemben vagynak, hogy mihelyest a' Méh erefz alatt van, a' kívánt gyenge szellő nem éri, azonban a' rekkenő meleg néki fek - szik, a' deszkáról nem győzik a' fok nyári tsimafzt, és lepke - féfzket szedni: ha az erefz

gáz.

gazzal, szalmával, vagy fászal van fedve, a' Méhek belé-akadoznak, ha náddal, a' vad-méhek a' nád-tsűvben költenek, ha 'sindellyel; azon az első kopogás alkalmatlankodik Méheidnek, a' ketske-darás az ilyen fedelek alatt költ tavaszszal, addig, míg a' föld-lyukba fattyait nem hordja, nem bántja Méheidet, de azután fiait is Méheidre szoktatja, mivel már oda szokott. A' Mész-kas ugyan romlik alólról, ha a' taupa puszta földön van, de mint-hogy az eleven nyers földnek az a' természetű jóvólta, hogy nyarban a' nagyon meg-melegedett, és el-fáradt Mész-kéket meg-frissítse, mételyes víztől, jég-esőtől, méz-harmattól, ragyától, ártalmas fűvektől meg-vesztegettetéseket el-szívja. Ugyan ezen okból az ő Méheikben minden erefz nélkül tartanak Méheket, kit forban, kit széllyel; a' kertben a' hol fér, takarot, vagy 'suppot három élű fásból tsinálván olly hofszan, melly a' kas-lyukán-is alól érjen; a' kasra reá tettzik, egy kis vékony veszfűzből tsinált gússal által-kötik, hogy a' szél ne ingass, a' lyukánál a' 'supból el-vagynak egy darabot, hogy szabad járása légyen a' Mész-kének, nyaron az igen nagy melegekben a' kasok' allyát meg-lotsóltatják, hogy a' hangya távozzék-el tőle, és a' méhek-is egy kis frissítő nedveséget érezzenek.

IV. SZAKASZ.

A' Méh-Kasokról, és a' Köpűkről.

Mindenütt a' hol a' Gazdák a' Méh-tartást haszonnal folytatják, fenn-álló Kosarakkal élnek, a' mellyek gyékényből, szalmából, rekettye-veszszőkből iszalgából fonatnak, vagy köttetnek. Már itt méltán támadhat az a' kérdés, e' fok nemű Kosarak közül mellyik leg-alkalmasabb mind a' Méhekre, mind pedig a' Gazdákra nézve? A' szokás második természetűté válik az emberekben, és nehéz volna valakit attól egyszerre el-idegeníteni, a' mihez Apja, Nagy-attya; születésétől-fogva maga-is szokott, és szokásjától-is csak olyat látott. A' szegény egy, két, három Anya-méhet tartó paraszt, télen az erdőre fáért ha megyen, egy odvas fa-darabra akad, Méhes köpűnek szánja, meg-tsinálja, egy pénzben finta, az egér-és bajosan rágja-ki, ez neki hasznos, és leg-jobbna tartja: de a' mezőségen lakó emberek éppen nem úgy tartják, sőt irtóznak a' fa-köpűtől-is, tudván azt, hogy akarmi szorgalmatos gondviseléssel nem ellenzhetik, (hanem ha terpentinnel kengetik-meg, de azt a' Méh nem szereti) hogy a' moly a' hát néhutt által ne furkálja, és azon majd észre vehetetlen lyukatskában féreg ne teremjen, melly

melly a' Méhet idő nap előtt el - veszti, mert az ugyan köz veszedelme mind a' köpü, mind a' kas vígyázatlan gazdájának, hogy alatta, 's benne kivált első üdöben féreg, és lepke teremjen: de a' fa-köpü hajlandóbb arra, hogy férget, a' lepkét neveljen. A' Kasok' gond-vételekre mindenkor meg-kíváncsítják, hogy azok télen, nyáron száraz helyen tartassanak, leg-alább fellyül az első ne verje, tyúk, galamb felé ne költson, szútól, pók - bálótól, minden-féle bogártól tisztán tartassanak, kutya, matska, egér belől meg-ne húggyozza: mert a' Méhek benne meg-nem maradnak. Sokan a' veszfzöböl font Kasokat nagyoknak tartják, a' köpüket nehezeknek mondják, a' szalmából fűzött Kasokat magok a' Méhek-is szeretik, és ha a' szükség kívánja, alól tett szalma-karikákkal meg-is lehet nagyítani nagyobb tágaság végett valami drót horgatskákkal, hogy ezek a' szalma - karikák el - ne tsúlszszanak. Hogy pedig a' Kosár, és a' fenék deszka közt semmi olyan hézag ne maradjék, a' mellyeken az idegen Méhek, darásaok, és hangyák magokat be-vehetnék: mind a' Mész-kosárnak leg-alsó abrontsa, mind a' potoló magános karikáknak a' deszka felől-való talpjok, posztó-széllel boríttatnak-meg.

V. SZAKASZ.

A' Méhészről, és annak Tisztéről

A' Méhes - kertben meg - kívántatik egy gondos, és értelmes Méhész, a' ki nem csak a' kasok között járjon ottan - ottan idő - töltés végett a' pipát szájában káfogtassa. Esmérni kell néki a' munkás Méheket, a' Heréket, a' Méh - anyát, és a' tolvaj méheket; és mellyek a' munkás - méhek', Herék' Méh - anya' pintzétskék; mellyekben van tojás, vagy már hernyó bogár, vagy az ifjú Anya hol tartatik, nem uralkodik - é a' méhek között valami nyavalya? A' méhek körül - való tisztogatást ne restelje, ha akarja a' méheket egészségben, és épségben meg - tartani. Az üres köpüket tisztán tartsa, ha tsergedező tiszta patakotska nints ott a' szomszédságban, akkor egy, két, három, 's több fa - edénykébe naponként friss vizet töltsön, egyben ganaj - levét - is tartson: mert a' Mulzkák, Lengyelek sőt az erdős helyeken lakó Magyarok - is az erdei - méheket rothadt és büdös vízzellett (abban meg - feresztvén egyet) szoktak fel - férkézni. Minden szükséges eszközei készzen legyenek: úgy mint vékony gyapjú - kesztyű, szúnyog - háló, vagy ló szőrből szövött, 's kávékra barát - tsuklya formán készült süveg, lajtorja, abroszok, a' kasok 's köpük' fenekének bekö-

kötésekre, öröm az öszve-kergetésre és a süveg, vagy kalap-fatt pupja és végre a heréléshez jó éles, inkább keskeny, mint széles, hofszú nyelvű, egyenes, tompa végű, és a foka felé horgas kés, a mellyel a fejt-táblák 's lépek egyenesen vágatásának. A tudományát pedig a Rajok bé-fogatás idejére határoztam elő-adni oda alább.

VI. S Z A K A S Z.

A Raj-méhek meg-vásárlásáról.

A mindennapi tapasztalás bizonyítja, hogy egyik méh munkásabb, és tenyészébb a másiknál. Mellyre nézve, ha ki jó Méhes-gazda akar lenni: mivel a vevésben gyakran hibázhatnak: ezen kal-mári szemeléseket tartsa-meg: soha közel helyről Rajt ne vásároljon: mert egy órái járó földről - is vizsgál - mennek, ha olly helyre vásárol Rajt, a hol majd minden harmadik háznál Méheket tartanak, egy két kassal hozzá se' kezdjen: mert a szomszéd Méhek mindég tolvajkodni rá járnak. Ez az egész vidéken, a kinek leg-rakottabb Méhesse van, leg-több méze - is van; de nem a számos Méhek' szorgalmatosságából, hanem a lopásból. Ollyatén Rajt se' vegyen, a melly csak most vert-ki; mivel nem tudja, ha jó fajta és ha jó munkás.

kás - é? Hogy még az idén elegendőt hord-
hasson, van - é Anyja? Nem hibás, é az? A'
régí Rajok' meg - vétele tehát tanácsosabb
Összel, vagy Tavasszal inkább: mert ek-
kor meg - nézheti a' has fekvését, gazdag - é?
szegény - é? nehéz - é? tiszta - é? és fok - é
benné a' Méh? A' próbált Méhes - gazda
csak az emelésből is meg - tudja, melyik
a' jó. Némellyek abból tudják meg - ítélni,
ha a' kasba belé nézhetnek. A' mellyet
nem minden gazdák engednek - meg a' ve-
vőnek, nem tudom mitsoda bacionából.
Mások fontra vetik az egész kaat, vagy
köpűt, vagy csak meg - kongatják annak az
oldalát, és a' füleket oda tartják. Ha a'
kongatás után hofzfazs, és erős 'Sibbon-
gást hallanak, abból meg - tudják, hogy a'
Méhek számosan vagynak. A' fontra - ve-
tés így eshetik - meg: a' gazdag kas, vagy
köpű negyven fontot szokott mind öszve-
nyomni, Innen a' köpűnek nehézségét ki-
vonják, és a' maradékból a' méznek, és
Rajnak nehézségét - is meg - ítélik. A' fiatal
Raj elég ha 30 — 33 fontos. A' Rajnak
idősségét a' lép - fejtnek színe meg - mutatja.
A' 45 fontos régi, és 35 fiatal közül, jobb
mindenkor az utólsót választani: mert eb-
ből a' fajtának szorgalmatos volta - is meg -
tetszik.

VII. SZAKASZ.

A' Mék - Kasoknak, Köpüknek, 's mag-méheknek tavaszi ki-rakásokról, 's ki-bo-tsáttásokról.

Tavaszfizal az erdős helyeken, a' hol a' som, és egyéb fák elébb virágoznak mind a' mező - térségeken, hamarébb ki lehet őket rakni: de a' mezős síkokon meg-kell várni, míg a' tengeri-baratzk-fák ki-virágozzanak. Akkor, ha a' napkelet szép, tsendes állapottal mutatta magát, bátran ki-lehet rakni őket a' járkálásra, és tisztúlásra, hogy így a' Méhek még az nap öt, hat óra alatt magokat ki-járván, meg-tisztúllanak. De ha vigyázatlanul akár mitsodás időben ki-rakatnak, úgy el-húllanak, hogy hat hétig sem vehetik fel magokat, az eresztésben nagyon hátráltatnak. A' ki-rakásban illy rend tartafson; ha van öt Méhed; három jó, és két szegényebb, a' két szélére a' két jobbakat, a' közepére-is egy jót, és így egész százig - - száz - ötvennél többet egy helyen soha se' tars, ez-is lok, ám-bár alkalmas legyen-is a' hely, és az az egész környék, a' Méhek' legeltetésére, ennyit egy jó Méhez meg-bír őrizni, ha az eresztés' idején két, három nap-számot segítségére melléje adatsz, és magad-is vigyázsz mellettek. Ha illy renddel rak-

rakatód - ki, mind a' darástól, mind pedig a' tolvaj-méhektől meg-mented őket: mert a' jó erős Méh, a' széléről vízfzaveri a' bé-lopódott tolvajt, nem bátorkodik egy könnyen többet próbálni; de ha a' szélsőnél prédára kaphat, meg-dolgozza Méheidet. Némelly holmi babonávalis élnek a' ki eresztéskor, példának okáért, hogy a' tolvaj a' Kast hátán tartsa, mások' raját Méhészével bé-hajtsa, 's elisálja: de mi az ilyenekről mint jámbor Keresztények le - mondván, hagyjuk - el. Jobb a' Méhet ártatlanul tartani, 's gondvifelés mellet a' szaporodását a' jó szerentsére bízni.

De ezt a' következő ártatlan kis tzeremóniát meg - teheti; mikor már helyén van a' Méhed, és ki-vonod a' téli dugóját, akár a' 'sup' alá dugd-fel, akár pedig tedd a' Kas alá, de el-ne vedd. Ereszd-ki azt Isten' hírével tsuka-fogor, vagy farkas' gégéjén, a' mellyet a' Kas' lyukába úgy oda tsinálj, hogy bajosan vegyék észre. A' kotza-disznónak a' zugóján-is jó ki-botsátani, és a' veres posztót ha meg-kened, vagy kakas' vérbe mártod. Ekképpen a' Méhek, az ő telelő helyekből ki-rakattatva lévén, mikor kell az ő nálok, és hosszan le-nyúló lépeket el-venni, és fel-tisztítani, és azon le-metelt lépeknek minémű hasznát lehet venni, és mikor van annak ideje? Lásuk a' következő Részben.

VIII. SZAKASZ.

A' Méheket ha meg-kell herélni, mikor van annak alkalmatosabb ideje, és hogyan megyen véghez.

Ha jó meleg idő szolgál a' méhekre mind-járt más nap a' ki-rakás után fel-lehet metélni, de előbb vígyázó szemmel vizsgál-meg azt, ha nem penészes-é? nem poros-é? a' lépek nem töredezetek-é? egér nem járt-é benn? Mert a' Mész ké-szebb azt a' lépet félben hagyni, mint sem az egér rága lépet ki-foltozza. Az ilyen dirib-darab lépeket fel-fűzik, jó száraz, szellős helyen egész ereztésig el-tartják, és akkor öt, hat darabotkát a' kosokba fel-szegeznek, és azokkal a' bé-fogattan-dó új Rájokat három hetekkel-is a' munkában eléb' segítik. A' Méhekkal Tavasz-szal olly gyengén kell bánni mint a' tojás-sal szoktunk: mert már Februariusban to-jik a' Mész Anya, 'Sufanna a' jég-törő Má-tyásnak Mész-tojásokat mutathat, a' mel-lyekkel a' munkás-méhetskék először-is a' felsőbb pintzetkéket töltik-meg, és úgy jönnek alább alább; úgy hogy már Apri-lisben az alsó pintzékben-is tojások vagy-nak. Már ezen okból fel-vágni a' lépeket nem igen javasolhatom; mert látni-való dolog, hogy a' sejtrel a' Rajnak nagy ré-szét ki-velzi; hanem, ha szükségben ahhoz
jól

jól tudó éles késű, fzem-fűl Méhész ki-vigye, vizsgálja, mozgassa egy helyből más helybe kézen. A' Herélést némellyek estve jobbnak tartják, mikor a' méhek le-nyúgodtak. A' metszés mindenkor a' szél-ső táblákon kezdőjék: és hogy a' vágás annál jobb kéz-ügyében legyen a' kas oldalt kell le-fektetni, a' kas virradtig itt hagyatik, hogy a' méhek, a' mi el-tsep-pent, éjjel fel-szedegethessék. Ha lehet valami fél-helyen mulató házban menjen végbe, hogy a' méznek szagát meg-ne érezzék a' több méhek. Másképpen bizonyosan a' prédára el-jönnek.

IX. S Z A K A S Z.

A' tapasztalás azt mutatja, hogy a' méhekkel-való vándorlás igen hasznos, sőt szükséges.

A' Méhésznek tudni kell, hogy lehet Tavaszszal a' méheket legeltetni. Soma, minden-féle fűz fák, rekettye-fa, gyümöls-fák, tavaszi virágok igen idején-való eledelt adnak a' méheknek. Ugyan-is Tavaszszal szorgalmatoskodnak a' méhek a' Raj-szaporítás felől, és ha eledelt bőven nem látnak: nem igen tenyésznek. Ősszel ismét ez a' baj újra elé-fordúl, és ha a' méhek ilyenkor meg-szűkülnek: bizonyosan nem a' hideg, hanem az éhség

miatt vesznek-el: mert a' mit nyárban gyűj-
tenek: többnyire azt meg-is emésztik,
addig tenyésznek. És így a' télre-való
méz-gyűjtést későre hadják. Már ha ek-
kor eledel nints közel, vagy a' köpüket
ilyen jó helyre által vinni el-múlatjuk:
magunk lélzünk okai az ő el-halásoknak.

A' köpűskel-való vandorlást így gya-
korolják a' gondos gazdák. Mikor az e-
ledel a' méhes' környökén fogyatozik,
akkor kivált a' mező földön meg-tekintik,
a' parlag földeket *leg-először-is*; mivel
ezek termik a' hasznos virágokat, úgy-
mint: réptze, Vad'-fallya, Gyűjtován, Pe-
szertze, Bogáts-kóró, Tíztesfű, Penisz-fű,
Somkóró. *Másodszor*: A' Buza, Rozs, Ár-
pa: Zab-termő földeket. *Harmadszor*: a'
Köles-földeket. *Negyedszer*: a' márha-járó
földeket: mert ezeken a' meg-nevezett föl-
dek' nemein az esztendőnek részei szerént
a' méhek' legeltetésére sok-féle hasznos
fűvek találtnak, de főképpen a' lapos,
vizes, és mofsáros közbe-közbe találto
ligetes helyeken. A' hol sok sárga, a' fe-
kete ökör-fark kóró, és tsengő-virág nagy
bőséggel teremnek nem tanátsos ki-rakni
a' méheket. A' vandorlás rend szerént
estve szokott lenni, még pedig későn est-
ve a' köpű szájjánál lereglő méhek,
víz lotsoló seprűskével a' kasba bé-haj-
tatnak. E' meg-lévén a' kasok fel-emel-
tetnek, és a' fenekek ponyvával vagy
abrosz-

abrosszal, 's lepedővel jól be - köttetnek, hogy egy-is ki ne repüljön. Azután a' szénával vagy szalmával puhított szekérre, nem tsak imígy amúgy, 's akár hogy felhányatnak, hanem izorgalmatosan fejek alá fordítva, mind élekkel rakattatnak-fel, hogy a' rázás által a' lépek meg-ne repezzenek, és a' Méh férgek a' lépek között el ne veszfzenek, és az egész sereg a' vígyázatalanság miatt anyatlan ne maradjon. Ha pedig a' méhek éhen volnának, minnelötte be-köztetnének, hogy az alább meg-írandó mód szerént meg-mézeltetse- nek. Az ilyen készülett 2. 3. mért-földnyiré-is el-vitethetnek.

Már Méheidet illy renddel el-készítvén, azt egészen vóltaképpen le-nem írhatom, de takarósan helybe-hagyva megmutathatom. A' Nap' fel-jövetelével állj szembe, és a' kasnak a' száját Nap-keletnek erányozván, balra egy kevesé Éj-fzak-felé haggyad, hogy a' Nap, fel-keléskor mindjárt jól meg-melegítvén; délután már hűvösbe árnyékozza, mikor a' méhek játszani indulnak. Ez az, minden ahoz tudóktól jóvá hagyattatott helyhez-tetése a' méh-kasoknak, a' gyeptől szépen meg nyefettetett eleven földre. A' kasoknak pedig háta megé, bizonyos Sántz-forma hányásokat kell készíttetni, hogy a' következő forgó szelektől fel-ne forgattassanak. Arra-is rá vígyázzon a' mé-

hes-gazda, hogy a' méhek olyan helyre le ne rakattalsanak, a' hol felesen szoktak a' zöld-békák tartózkodni: mert azok is nagy ellenségei a' méheknek, és nagy ártalmokra vagynak. Látsunk arról többet.

X. SZAKASZ.

A' Méhek ellenségeiről, és azoknak el-távoztatásáról.

A' méhek a' daráson kívül - is! számtalan ellenségei vagynak, úgymint: minden tisztátalan állatok, ketske, lertés, jub, szarvas marhák, és minden földön járó szárnyos álla, ki-vévén azok közül a' lovat, és pávát, a' kik ha meg nem eonék is, szagokkal, ganéjlásokkal, vízelletekkel meg-háborítják őket. Illyenek a' házi, mezei szárnyos egerek, a' kígyó, gyík, varas-békák, szita-kötő, lepke, hangya, mindenféle virágba járó kemény hatú szárnyos-férgek, bogarak, vagy a' tzinke, küküllő, fetske, veréb, tyúk, rétze, pujka, moly, pilangó, hernyó. A' pók igaz sok kárt okozhat a' hálójával a' kasban, de ha nem közelít a' méh-kashoz, fel-helyen ne rontsd-le kalibáját; kivált a' tarka keresztes póknak, sőt ha másutt találod-is, tsináld szépen papirosba vidd a' méhesedbe, ennek természeti ellenkezése vagyon a' méh' halálos ellenségével

vel a' varas-békával, és ez a' kis pók a' nagy bolond békát meg-ölvén kertedből, ki-vezti. A' varas-békának olyan szokása van, hogy nyáron valami eny-bhelyen fák, vagy füvek alá egy kis gödröt ás a' föld' színén, oda tojik, a' pók fellyülről mérgét reá eresztvén, meg-öli. Végre nem kell a' méhnek nagyobb ellenség az embernél. Izzattan se' magad ne mennj, se' más férjlit kivált betegest bé ne ereszt méhesedbe, és Asszonyi-állatot Tavasztól-fogva Szent Mihály napig, azután semmi bajtól nem félhetsz. Ártalmas az-is a' méheknek, ha a' malomhoz, tsap-székhez, mélszár-székhez, az útszához szekér-út mentében vagynak. A' méhek mint tisztaságot, mint magánoságot szerető-állatok ezeket nem szenvedhetik, a' munkájokban akadályoztatnak.

A' tolvaj méheket a' jó Méhész meg-esméri ezekből: hogy fekete színűek; különösen zúgnak; a' köpübe, 's kasba, mint a' nyíl, egyszerre bé-lopódnak; ellenben pedig az igaz lakosok pihenni szoktak a' kas' szájánál, de a' tolvajok igen idején, vagy estve igen későn, mikor már a' más méhek el-ültek, a' kas körül tekeregnek, keresvén a' rést a' hol bé-lopódhatnak. Tolvaj-méh az-is, a' mellyet haragiából egy Méhész, más Méhész' Méheinek prédálására küld. Tolvaj-méh lessz az-is, mikor Tavasszal Méheidet mérges füveknek

mézbe kevertt porával meg-kurúsolván a' közönséges kár-tételre helytelenül ki-botsáttya. E' kettőtől még a' jó okos, 's tanult Méhésznek-is gondot ad ám Mébeit meg-örízni. Tolvajt szaporíbatz a' rossz herélés által, úgy a' helytelen, tudatlan mézelés által, ha a' méz el-lotsolódik; a' szomszédok egyszerűben ott teremnek, azt felszedik, és ez az ő természetek, hogy a' hol csak leg-kisebb mézet találnak-is, azt ott nem hagyják. Ni a' gondatlan vigyázatlan, mitsoda meg-téríthetetlen károkat okozhat a' magad Méhesében? Tolvaj-méh az-is, mikor a' Méhek jól mézelnek ugyan, és van-is elég mézek, de valami időnek változását meg-érezvén, a' tulajdon magad Méhe egyik a' másakra jár, őli, hordja, vesztegeti. Ha észre veszed, mellyik jár a' másakra, azonnal hints a' méhek közzé lisztet, vagy hamut, és vigyázd-meg hová, mellyik kasba megy, a' lessz a' házi tolvaj. Azután egy kis vékony fa-nyárson süs-meg egy darabotska szalonnát, 's azzal a' forró 'siros fa-nyárrsal, a' tsúttsán alól egy hüvelykes tenyérnyire, a' melly tájjon a' Méh-Anyát tudod lakni, szúrd-által a' lépet külön-külön helyeken kétszer, háromszor-is, add tudtára, hogy kárba jár, meg-tsendesedik. Végre jó a' Tolvaj Méhet dísznó ganéj porával-is bántani,

XI. S Z A K A S Z.

A' Méhek' nyavalyáiról, és azoknak meg-es-mértető jeleiről, 's Orvoslásairól.

Noha a' Méhek' nyavalyajai az időnek különb-külömb-féle részeiben szoktak meg-történni, de a' Kanikulákban leginkább bajoskodnak e' következendőkkel, úgymint az *Anyatlanság*. Ha télen meg-anyátlanodott a' Méh, hogy el-ne vesszen, e' következendő el-készült mézzel egy héten egyszer, 's kétszer egy-egy kés' hegyen hintsed meg. Mikor nyárban a' rajjal több Királyné ki-megyen, fogdos-ki belőle 2. 3. tedd tiszta szín-mézbe, és szedd-le az Anya-kupájában-való hárttyát, és benne meg-poshadt méh-kenyeret, tégy hozzá veres virágú isóp-gyökeret porrá törvén, és egy kevés jó-féle szeg-fűvet, és gyömbért keverd-össze mind egy pohárban. Nem tsak az Anyátlan méhet tsalogadhatod véle, hogy azt gondolja, néki hogy Anya van, egész az erefztés' idejeig, a' mikor meg-anyasíthatod; hanem meg-kenvén fát, vagy kast, oda szál-líthatod ezen mézzel a' Rajadat, a' hová színte akarod. Hogy Anya nélkül legyen-e valamelly Raj? Így próbáld-meg: est-ve későn menj a' kérdésben forgó kashoz, a' mellynek oldalát meg-kotzintván, tedd a' kashoz a' füledet, ha hallod, hogy a' mé-

méhek tsendes zúgással vagyak benne, bizonyos jele az anyátlanságnak. Ha pedig a' kotzintás után puska-por módjára egyszerre fel-zúdúlnak, akkor nintsenek Anya nélkül. *Avagy*, ha Nap-keletkor a' gyanús kashoz közelítesz, és ha látod, hogy a' ki-járó lyuk körül, a' zsupjától-fogva az alláig, szerte szélllyel fuskosnak a' Méhek, bizonyos lehetsz benne, hogy árva ott a' Kas; mivel ollyankor az Annyok' keresében fáradnak. Végre ha alattok a' föld', vagy a' deszka-pad' színén holmi igen vékony, 's lágy só forma lép-hulladékok a' Kas' fel-emelésekor láttatnak, bizonyos jele, hogy nem Anyátlanok, de ha darabos, és apró lentse formáúak a' hulladékok, el-bíbed, hogy a' Kas árvaságra jutott. Más az, az illyetén Anyátlan Méh, tsak két újsyi lépet sem tud rakni, hanem tsak here-lépet, a' melyről az említett dirib-darabságok le-húllanak. Az Anyátlan Méheket Istenben böl-dogúlt Tsáti György, hajdani híres Méhész a' Debretzeni földön így Anyásította-meg: egy két fiók Anya-méhet megfogott, a' Kast fel-fordította, annak oldalát meg-ütögette, hogy a' Méhek a' Kas' oldalára fel-gyülekezzenek, és a' meg-kívántató, mindenkor magával készen-lévő égett-borból, vagy pályinkából a' szájába vévén, azt fujta közzéjek mint a' füstöt, a' markában-lévő fiók Anya-méhet a' Kasba

ba tette; 's azután a' Kast ismét helyére vizsgálta - fordította, és mintha magokkal nevelkedett Annyok lett volna, úgy elfogadták.

A' Méhek' *Meddőségének* látsuk a' meg - esmérető jeleit: ezek ugyan büszkén járó Méhek, a' méz hordáshoz - is hamar kezdenek fijasítanak - is, de tsak ösz felé, és akkor - is tsak annyit, a' mennyi szűkséges a' maga Kasza-béli seregeknek ki - pótolására. Azért le - írásokkal az időt én sem vesztegetem; mivel a' meddőből soha jó fajtát nem lehet várni; hanem mivel hogy ő kövér szokott lenni, öszszel öld meg, és pufztítsd - ki Méhesedből a' farga bogarú Méhekkal egyetemben.

A' *Bádjadtságot*, vagy has - szorulást tsak a' nagy szárazság, és nagy hévség szokott a' virágok szűk vóltához - képezt okozni, mellyből nem tsak ez, de még más nyavalyák is származnak. Est -, és reggel tájban, ha a' Méhész a' Méhek előtt járkálván, látja, hogy bádjadtan szál - linkóznak - bé a' Kasza, reggel a' nap' felkeltevel a' kíváncsok harmatra ki nem rohannak, valóságos jele az a' rajtok ural - kodó nyavalyának, melly a' fel - akadás - ban, vagy has - szorulásbn se' mézet nem hord, se' maga nem eszik, ha valamit bé - szív; ki - foly belőle a' száján, vagy a' Kasznál maga ki - okádja, melly által 'a' szomszédok tolvajságra - is indíttatnak, a' méz'

méz' szagára oda menvén, fel-nyalja, és azt gondolja, hogy az ő szomszédja néki mézet szarik, rajta megyen, ez beteg lévén, el-kergeti, meg-öli, és mézét el-prédálja. Az ilyen bádjadut Méhednek tsinalj korpa-tziberét, szeg-fűt, fa-héjjat reszelj-belé, szilva levét, komló virágot, hangya-tojást és mézbe törtt kénese, de azt leg-kevesebbet, törd-öszve jól gyengén; főzd-meg szappan-fű virággal, méz-zel, ha meg-hűl, edesítheted, azzal lo-tsold has szoruló Méhedet.

A' has-menést a' Méhek első idöben kapják, mikor a' virágok tellyesebbek, és székesebbek, már a' kis Mész jól is lakván, a' lábán-való tehertől el-is fáradván; ha hamar jó időre fordulván, meg-melegszik, jót iszik, akkor nem válogatván a' tiszta vizet, csak hogy ihassék, 's a' hasát el-tsapván, meg-fosfodik; mellyben el-is veszhet; ha nagyon erőt vesz rajta, de ha egy két nap tart, még más nyavalyáktól-is az illetén erőltetéssel ki-menekedik. Ha pedig rajta nagyon el-hatalmazott; úgy orvosolhatod: kámforoséget-bort végy egy pohárba, tégy hozzá szeretseny-diót, Szent Ignácz' babját, e-tzetet, ánist petrefelem gyökeret, kevés írós-vajatskát, keményen keverd öszve, főzd-meg; meg-hűtvén, ha nagyon ízetlen egy kis tzuókkal lehet timporálgatnod, meg-kóstolhad.

A Méh első meg-bűzhődését vagy a' kotlóson maradt tojások, vagy pedig a' lépben ugyan ki-költt, de hátúljokkal vízfz-felé esett férgek okozhattak, a' melyek magokat ki nem rághatván, idejek el-telvéen meg-döglöttek, és meg-bűzhöttek önnön lép-kamarátskáikban.

A' második rend-béli meg-bűzhődését a' Méheknek, melly veszedelmesebb az első-nél, a' gyakor zápor, ragya, és a' jég-elsők okozzák. Az ilyen észre vehető bűdös Méhek' orvoslása ebben áll: a' bűdös Kast fel-fordítván, verje-fel a' Méhes-Gazda a' beteg Méheket más üres Kasba, tegye az előbbeni helyére, a' hol harmad napig meg-maradhat. A' melly lépét azon Kasban magának tsinál, azt-is vegye-el tőle, és verje harmadik Kasba, tartsd jól szín-mézzel, és más jó egészséges Méhnek a' szélékről le-szelt lépét szegezd-fel néki, meg-gyógyúl, és a' munkáldodáshoz fog.

A' Métélyt a' Méhek a' nem folyható poshadtt, kék-színű vizek' italából kapják, és a' melly határokat a' jég-első meg-róntott, azokon-is meg-métélyesednek, Orvosság: végy vas port, vagy tserfán termett üres hernyó félszket, a' melyik közelébb leszsz a' kezednél, vízesborban főzd-meg, hűtsd-meg, meg-sózván azzal lotsold-meg mételyes Méheidet. Ez is ragodó nyavalya; mivel tavaszszal elkap-

kapja a' mételyt, a' lépeinek meg-penyészedéséből-is. Esmérető jelei majd azok, a' mi a' hasmenése, tsak hogy a' fósások enyvesebbek, nagyobbak, és feketébbek, hogy a' hová esnek, ott rá-lzáradnak, fokáig meg-látszanak.

A' Záporoság a' Méheken nem tsak tök-virágzáskor, hanem egyéb töltéséres virágok' ki-nyílásakor-is uralkodik rajtok, mellyeket a' Méhészek, Méh vesztinek-is hívnak. A' midőn ki-bújnak lisztesen maradnak, akár harmat, akár első érje, a' derekok, de kivált hátúljokra nagyon rá-lzárad, és szinte meg-varasodik a' Méhen. *Orvossága.* Szedj egélszen ki nem nyílt fejer-lilium, és tök-virág' bimbóját egy jó őszve marokkal, vagy akarmi töltéséres virágoknak majd-majd ki-nyíló bimbókat, és sós ró'sa - etzetben tedd egy tiszta edénybe, főzd - meg, ha nem elég etzeten hígítsd-meg ismét ró'sa-etzettel, és lotsold-meg vele a' záporost, le-húl róla: más kü-lömben nem hord, addig küszködik, míg el - vész. Ez a' nyavalya majd igen egy-gyez a' tetvelséggel, és talán abból szár-mazhat.

A' Himlőzés, tsak a' Rajokat bántja, az egélsz testeken apró köles kása forma sárga pettegetések tapasztaltatnak, száj-jok, és álla - kaptzájok el-széleledik, szemek előtt álló két kis bototskájokat letsüggesztik. *Orvoslása* az, a' mi haszorulás-
sé-

sé. *Avagy* tartsd őket szin-mézzel bőven, mellybe tsuka-fogat veres posztót kutya-borz', s töviskes-difznó' porait ha kevertél, fel-gyógyúl himlős Méhed lépeiben is lehet ki-vagdálni, ha mind nem-is.

A' *Bibirtsós Méhek* aprók, és feketék, tsak here-lépet, de azt is igen keveset raknak. Ezt másként nemzetséges nyavalyának mondhatom; mivel a *fortibus fortes procreantur* az illyetén bibortas Méhek beteges, tsonka-bonka, meg-romlott Anyától származnak. *Orvossága*: Dél-tájban doboltatsék-fel más üres Kasba, benne maradván estvéig, akkor üsse ki a' Méhes-gazda a' gyepre, de távol a' többiektől, hogy ottan éjtszaka meg-maradjon, hogy így más nap, a' melesleg-lévő Kasokba haza szálinkozván, ezek által, az azokban lévő Méhek meg-szaporodnak, az időt-is hijában nem töltik. *Avagy*, Kerels egy más egészséges Anyát, ama' hibást fogd-meg, és azt kettő szakasztván, annak torongyával kend-meg az egészségest, és azt tedd a' férgek közé, és el-fogadják. A' fel dobolásról alább fogok szólni.

A' *Méhek' meg-vakúlása* tavaszszal a' fagyal-fa virágtól, nyárban más ártalmas füvektől esik rajtok két, három hétig szilödvén, magoktól-is ki-gyógyúlnak, de jobb rajtok segíteni akkor, mikor rakásra bűvik, mintha fázna, a' Kasból ki nem jár,

jár, 's földre le-húl, nem mász, seggét fel-fordítja, szárnyát reszketteti: mert más-ként késő lesz, egy tartós első néki jő, éhel-is el-veszhet. *Orvosság:* Kámforos-égett-borban imer gyökeret, levendulát, szőlő-veszsző vizét, eb-téj tüvet, Rozma-ringot, tömjént főzz-őszve, azzal lotsold-meg.

A' Méh meg-vetést a' roz idő, szük virág, szük méz okozza, úgy őszszel, mind tavaszszal, nem bízván eledeléhez, toronkás fiait nem melegíti, éretlen korokban a' lép-skatulyákból, vagy már éppen eleven korokban is ki-húrtzolja, a' mellyről mondják a' Méhészek, hogy *meg-vetett a' Méh.* Az ilyen Méhén tavaszszal mézeléssel lehet segíteni, de here port keverj közibe.

A' Méhek' nagyobb nyavalyáihoz, tartoznának még többek-is, mint az első időben tartó tsömör, két szomszéd Méh-kasnak egygyik a' másikkal lábön állva-való veszekedések, mellynek a' két Kas' közébe, ha fekete ürmost, tziprust, vagy levistikumot nem tennél, meg-is ölnek egymást, 's más efféle betegségeiket biz-zuk a' füvekben, 's fákban fekvő erőkre, mellyeket az okos Méhek önként meg-keresnek.

XII. S Z A K A S Z.

A' Méhek' munkálkodásiról, 's fajzásiról.

A' Méhek a' miből építenek, a' maté-
riálé majd nagyobb részént velek
kell lenni, a' mint egynehány szempillan-
tások után látjuk, hogy valami ragadós
mézgával, mellyet fákról, 's fűvekről
gyűjtenek, a' Kast először meg- se-
pervén, annak falait símán meg-vakolván, mind-
járt a' Méhek leg-első épülete, vagy - is
lép lonkolya tűnik szembe. A' lép sejt pe-
dig nem egyéb a' tiszta viasznál, a' hon-
nét világos hát az, hogy a' viasz mézből
lesz, nem pedig a' méh lábokon hordott
holmi egygyet másból, hanem a' valóság-
os magoknál-lévő, 's leg-jobb szín-méz-
ből készítik a' lépeket. A' mézet a' Mé-
hek' a' virágokban készen soholt se' talál-
ják, hanem a' viragok' hordotskáikból
valami édes nedvelséget szívna-ki, és azt
az alatt míg haza jutnak, gyomrokban
méznek el- készítik. Hordanak mondom
az ő lábokon, vékony forma matériát, a'
mellyből fijasítanak-is, és magokat is táp-
lálják, de abból nem tsinálnak lépet, sőt
inkább azt, a' már előre el- készült lé-
pekbe rakják, a' mellyet islógnak, Méh-
kovásznak, parafztosan Méh- kenyérnek
hívna. Már a' melly pintze kamarába
akar szaporítani, a' Méh' abba mintegy

kosárba fészeknek hord Méh-kenyeret a' fenekére, és oda tojik, a' tojását üli, melegíti, míg ki nem pattan; lesz belőle egy kis fejer, szederjes színű sajt-féreg forma Méh pondró, a' mellyet osztán a' kotlós Méh körül-rakván mézzel, és meg-növése ideig tartó elegendő Méh-kenyérrel, fellyűrül bé-borítja visszál, hogy az ott járó Méhek meg ne tapodják, és ott szépen meg-szárnyosodik, ha benn nem fül a' burokjában. Innen bizonyos az, hogy nenző port mézzel, és vízzel össze-gyúrván, eledelére a' Méh - hernyótskáknak fordítják a' Méhek.

Lásuk végre mimódon készülnek az eresztéshez, és mitsoda renddel rajzanak. Szent György nap után a' jó Mag-méhek az eresztéshez készülnek, Azért a' Méhedet ne sokat piszkáld, a' tisztogatásban is igen vigyázó légy: ne-is fordítsd-fel nagyon a' Kast szájával fel-felé, hanem csak annyira, hogy az el-húllott Méh-kenyeret, mellyet a' hangyák, és más férgek meg-lepnek, le-leperhesd, a' Kas' szájja elejéig tisztán tartsad. De ha bizonyos okokból meg-akarod őket nézni; dél után három, négy óra tájban leg-jobb, mivel a' Méhek-is a' dologtól, 's melegtől el-bájadván, tsendességben vagynak, és a' begyek-is tele van. Ha már látod, hogy borítotja vagyon, a' Méhészeknél annyit télzen, hogy már az Anya-bázai köz-

közzül, mellyek a' lép' széleire, hol egy hol kettő, mintegy juh-tetse fel vagynak ragasztva, és rakva, az ilyenek közzül mondom, némelleyek még bé nintsenek rakva, hanem tsak valami erős formalép vagyon benne félíg formán, de vagynak ollyak közöttök, a' mellyeknek felső részek - is bé - borított.

A' melly Kas Méhednek ilyen bé-borítottja vagyon, az leg fellyebb nyóltz nap alatt eresztethet, ha a' rossz idő nem hátráltatja, első rajt, másadikat két hétre, harmadikat harmad napra, negyediket, ötödiket, úgy fordulhat minden másod napra.

XIII. S Z A K A S Z.

*Az Eresztést, vagy Rajzást miről lehet meg-
eszméni, hogy mikor, és mennyi időre
leheessen az első Rajt várni és hányat.*

Mikor az Anya-méh, a' lép rakást meg-
állítja, már-már az eresztéshez ké-
szülvén, a' lépek' elein, fok mintegy vé-
kony, és hosszas mogyoró formányi Anya-
házak rakattattak; már a' mint említet-
tem némelly részét bé-borítja, né nelly ré-
szében pedig, valamelly savóhoz hason-
ló forma nedvelség látszik, el-bíhed, hogy
el-közelítet az eresztés' ideje, ha a' kas-
ban a' lakosok-is annyira meg-fokasodtak,

hogy a' helynek szük vólta miatt, a' he-
verni nem szokott méheknek egy része,
hogy a' dolgozóknak akadályára ne legyenek
hívaikodni, és atsorogni kénytelen. Ha a'
kasban annyi gyűjtemény találhatik, hogy
az új fajzat abból meg-rakodhatik; bizo-
nyosan új Rajt várhatsz, és akkor el-me-
netele előtt három négy nappal magát a'
régí Anya-méhez tsatolja, melyet bar-
nás sárga színéről a' világos-sárga fiatal
Anyától meg-külömböztethet, a' mint
a' 94-dik Esztendőben írt Pesti Kalendá-
riomban-is emlegettem.

A' jókori eresztés kezdődik Orbán'
nap tájján, végeződik Illyés' napja-felé,
noha Augustusban, sőt Septemberben-is
látunk tsiri-biri Unoka-rajokat, vagy a'
tavasszal hátra-maradtakat, a' kik Apri-
lisban Heréket nem neveltek, holott a'
Herék egyedül azért tenyésztetnek, hogy
a' munkás méhek' fajzásit fel-neveljék.
Mikor már a' méhek a' nevelő dajkákról
szorgalmatoskodnak, igaz jele az, hogy
a' tsatsömök is fognak következni. A' He-
re-fiasítást, és a' Méh-fiasítást a' lépek',
szélein meg-esmérhed: mert a' Méh-fiaké
színültig van a' léppel, de a' Heréké ki-
ül mint egy borsó. Némellyek, ha lát-
ják, hogy a' Herék nagy számmal vagy-
nak a' kasban, eresztéskor mindjárt, má-
sok még, előtte kezdik ki-tisztítani a' lé-
pekből a' Heréket, egy éles késsel színül-
tig

tig le - vágván szélelsen, a' mellyeket a' munkás-méhek a' kasból mint valami dögöket ki-hordanak. Jó ugyan az illetén Herézés, de mások ismét ki-hagyják költetni, hogy a' méhek kedvekre bújalkodjanak a' Herékkel, csak akkor vagynak nekik segítséggel, mikor a' méh maga kezdi ki-verni, úgy hogy már o'sonna után a' kas' szélén olyan tsomó Here-rajzásokkat mint a' két öklöd meg-láthatsz, a' mellyeket, mivel fulánkjok nintsen, ott kezdeddel meg-ölhetsz.

Ha pedig a' Herék nagyon meg-lépnek az Anya-kas - méhedet; fogdóls meg belőle egynehányat, döröld-öszve, ábrázatodat, kezedet kend bé vele jó, dobold akár más kasba, akár ha bő a' kas; annak az oldalára, a' vén fekete lépet szeddki vialznak; mert mézet ugyan nem kapsz, azt-is meg-nézheted, ha van-é Anya? És így a' vén méhből; egy fris újjat tsinálsz.

Még mincelötte a' Rajokról kezdjek szölni, és azoknak befogásokról, ezt az egyet a' méh-szaporodásról meg-jegyzem. Egy kas Anya-méh, ha az idő szolgál; egy jó méhes-gazda' kezében szaporodhatik tízre. Azokat ugyan mind magokban gondoltatván; Anya-méhnek meg-nem hagyhatod, hanem ha jó mézes-gazda kívánsz lenni; ne sajnáld fáradságodat a' méhek körül, ved hizóba útol éri a' többi, és így jó fajta Méhre szert tehetsz:

mert máskéni a' telet ki nem állja. És így próbát-tévé, hogy télben ne bajoskodj véle. Összel vedd hizóba, a' szegény rajt, az-az: szent Mihály nap. tajban, tzelodat azonnal el-érted. Látsuk-meg hát a' Rajok' mivóltát.

XIV. S Z A K A S Z.

A' Rajok' nemeiről, és azoknak bé-fogásairól.

A' Rajok négy-féliek: úgymint az idején-való Raj, melly néha Aprilisban vagy Májusban ereszt, a' honnét-is idején-való Raj a' neve: mert a' rendes rajzás idejét meg-előzi. Ez az idején-való eresztés mitsoda okokból származik, azt én nem vitatom, hanem tsak azt mondom, hogy az ohos méhes-gazda, a' ki a' méhek' zúgását esméri, meg-tudhatja, mellyik Méh-kas fog eresztetni illyetin idején-való Rajt: mivel a' Rajzás előtt-való napokban a' kasban valami lalsú, de még is a' levéli-béka' szavához nagyon közelítő tartós sípolás hallatik. A' melly sípolás mennél inkább-meg-inkább hallatik, annyival bizonyosabb az eresztés' jele. Ha ez a' sípolás az eresztés után még tovább-is hallatik: bizonyos jele a' majd utánna következendő Rajoknak, a' mellyek igen jók szoktak lenni; mivel egész tavasz-

vasztól-fogva éppen Őlzig a' mézelésre elég időt nyernek magoknak.

A' második rend-béli Raj, mivel igen kényes, és öt, hat, hét, néha tíz fontot nyomó számos néppel-is gazdag, tehát annak bé-fogását rövideden itt le-írom. Mikor már ki-eresztett az első Raj, ha tsak igen magasán nem jár; soha se' erőltessd a' hamar meg-szállásra, hadd járja-ki magát, míg valahol meg-tsoportozik, azután az a' végre el-készített tiszta kast vévén, tiszta szalmával füstöld - ki jól, úgy hogy a' kas fel-melegedjen, és a' füst által-járja, azután Méh-füvel dörgöld - meg belől mindenütt, tzitrom füvel-is jó; ha egyéb nints; hintsd-be sós etzettel a' szádból méhészfelsen, de akkor ne pipázz, azután a' kasba tsinalj kereszt-fát kettőt, hogy egyik a' kas tsútsától mintegy arasznyira, a' másik alább azon egy tenyérnyével keresztbe essék, a' kas' szájja pedig ezen keresztnek negyedére, szinte kelő közepére hagyatassék.

Már az ilyen kasnak az allyát veres posztó-széllyel vond-bé, még jobb volna, ha a' posztó-szélhez egy tenyérnyi gyóltas is varva volna, a' melly a' kasban belől van, affelől azután tartsad - alá éppen a' Rajnak a' kast, úgy hogy a' függője a' Rajnak már akkor-is a' kasban légyen, egyszerre rázd belé, ha a' fát nem rázhatod-meg; holmi ágból tsináltt seprűtské-

vel piszkálgasd-le serényen, elsőben füst nélkül, ha nem akar le-szállani; tegy oda, a' hol a' Raj ki-szállott, egy zöld levelét a' Levistikomnak, azonnal ott hagyják, mikor már bé-sepattered, vagy ráztad, állj killjebb akkori helyedből, de a' kast le-ne fordítsd, hanem fel-felé szájával, a' hol látod, hogy még vagynak tsavargó méhetskék, hadd menjenek belé, és egygyet, kettőt a' kezeden rajta kerekbe fordítván, mintegy fél-óldalaslag tartad még egy kis korig, a' kast alább-alább a' föld' színére eresztvén, a' kas' szájja' szélét tsak hakkal, szép tsendelsen fordítsd-fel a' kast. Ha tsak ugyan még-is maradnának azon helyen holmi szállangó méhek; a' hová a' Raj szállott volt, fő-képpen ha más Raj ki-jövetelétől-is tartal, soha se' tzi-frázd, a' kinn szédelgőket füstöld-bé, és akkor mindjárt vidd a' Méhesbe tedd az álló-helyére, ha akarod ott hagyhatod esívig.

Ha pedig a' kasból újra egésszen ki-száll; vagy arra, vagy más helyre, rázd bele a' kasba, fujd-meg tiszta vízzel, megmarad, tsak nézd-meg; nem esett-é-el az Anya? Meg-láthatod pedig könnyen: mert akármi hirtelen esék-ki közülök, soha sintsen ő tiz, húsz bogár nélkül, sőt meg-kenvén kezedet ahoz-való füvekkel, mikor tsak magát a' Méh-anyát ki-fogod, akkor-is őt, hat mászkál a' kezeden, sőt
ha

ha akarod; mind az egész Rajt kezedre szállíthatod, és úgy a' kasba az Annyát belé - vetvén rázhatod.

Ha tsak ugyan még is a' meleg miatt kinn tovább-is magát akarná szellőztetni, lotsold - meg, és vízes kezeddal fordord - meg a' szárnyát, meg-szégyenelvén magát, azonnak seregestől a' kasba takarodik. Ennek a' rendes ideje Szent-Iván nap előtt szokott leg-hasznosabb lenni: mert hová későbbben esik - meg a' Rajzás, annál kevesebbet bízhatsz hozzá. A jel itt ez: ha a' fejt táblákban a' Méhek' fészkei láttatnak, és a' fejt lépben mak forma Anya-mék házak-is vagynak, (a' mint már többször-is említtem) bizonyynosan eresztenek, ha valami szerentsétlenség nem éri őket, melly miatt (a' pedig egy éjtzaka-is meg-történhetik) a' méhek a' tsetsemőket a' kas' fenekére dögölve alá-talztítják. Ez idő' tájján tartozó kötelelsége a' Méhésznek, hogy reggeli 8. 9. órától-fogva, dél-utánni 3. 5. óráig talpon légyen. Mikor már a' méhek estve reggel a' kas' száján seregelnék, kivált a' meleg éjtzaka után ha kevés bogarak láttatnak a' kasba ki 's be-járni, és azután a' kas körül szokatlan sokaságú méhek zsibbonganak, vagy ha már annyira megyen a' dolog, hogy a' méhek sebesen ki - reppennek, és mint nyúghatatlanok, meg mindjárt vissza-repülnek; igaz, és tsalhatatlan jelei az eresztésnek.

A' harmadik rendbe tartozó raj, a' *másod raj*, melly ha jó akar lenni leg-fel-lyebb nyóltz 's kilentz nap múlva az első raj után ki-ver, és fokszor a' fok Anya miatt két három tsomóban-is telepedik meg, a' mellyért a' kasba ütni-is őket igen bajos; de azért a' második eresztésből kettőt, a' harmadik eresztésből három, négyet-is együvé fogj: mert ezeket-is meg-lehet egygyeztetni, a' mint alább meg-mutatom, és még Mag-méheknek-is alkalmasok lesznek.

Az utolsó rend-béli raj, a' *rajnak raja*. Ez rend szerént igen nyomorúlt szokott lenni: mert későn ereszt, és az illyetén fiatal raj ritkán lehet léges, azért (a' mint már többször-is említettem) jobb, és hasznosabb őket a' rajzásban meg-akadályoztatni. E' pedig így megy végbe: meg-visgálom a' kasokat, minekutánna az első, második, harmadik rajokat el-eresztette; és valahol here-fészkeket látok; azokat jó éles késsel szokás szerént felvagdalom a' borítékjokat. Ezen a' Méhek meg-szeppennek, látván, hogy a' herék rakásra öletnek. Más nap nagy tsendiség következik a' kasban, és a' meg-keferedet Méhek a' meg-ölettetteknek kihordásához fognak. Míg ebben foglalatoskodnak: le-tesznek a' rajzásról, és az Anya-méhet, a' mellyel útnak akartak indulni, meg-ölik; mivel így se' vezérjek,
se'

se' dajkálkodó heréjek nem lévén, ök-is szorgalmasan a' mézeleshez fognak a' köz-halzonra.

Ezeket az unoka rajokat, úgy a' harmadikat, negyediket, ötödiket azoknak nagyságok, kitsinységek, és az időnek miváltozásához intézzed: ha sovány idő van, kisded rajat, egy jó kasba üthetsz kettőt, hármat, jobb ha egy jó rajod lesz, mint a' fok tsiri-biri, semmire valók, a' melyeknek se' mézek', se' viafzszok' hasznát nem veheted.

Mivel a' Méh-tartásban nem a' költség, hanem a' szorgalmas gondoság folytatja a' gazdagságot; a' hozképest (noha a' Méhéz' kötelelségét egyáltalában majd mindenütt emlegettem) itt még egy kevésbé a' rajok befogásába egyeledem, hogy a' Méhész az elől-adott rajbortsátás' jelenségeit észében tartván, vigyázzon, ha az Anya-méh meg-száll a' Kast reá kell borítani, a' Kas' tetejére pedig egy kopott kalapnak a' fajtját, erre a' karimára a' raj egyszerre meg-száll, de ha az Anya-méh el-vész, a' raj visszamegy a' régi Kasba, és vagy más Méh-anyával fog-újjonnan ki-indúlni, vagy benne marad örökre. A' Izemes, bátor Méhész a' széllyel való rakás tsomók között az Anya-méhet ki-keresi újjával, azt a' Kasba bé-telzi, és így az egész Méh fogást-is el-végezi. Sokszor minden rázás,
sö-

sőprés nélkül egy kis bárány örömmel a' Kasba lehet hajtani. A' bé-fogással nem kell sietni, míg a' raj meg nem tsendesedik: mert a' több Anya-méh van a' rajjal egynél, a' várakozás alatt a' Méhek öszve-békéllenek, a' szükségtelen Anyát eligazítják, 's nem-is tanácsos az első rajokat egy Kasba venni.

Ha egyszerre több raj rohan - ki a' Kasból, a' mellyek külön szakadva jönnek - ki, vagy a' levegőben öszve - keveredtek, csak azt várja - meg a' Méhész, míg az első tsapat valahol meg - állapodik, és az abroszszal takarja - bé, hogy a' másik tsapattal öszve ne keveredjen. Ha pedig már meg - keveredtek, nagy Kasst kell nélkül adni, vagy mihelyen ebből a' raj fellegből valahol egy Kasra - való meg - telepedett, azt fogja - bé, és vigye bé - kötve jó mellze, és hagyja ott. A' még a' levegőben 'sibbongó részek, egy másután ugyan ott meg - telepednek, ezekkel, és a' következőkkel - is, mint az elsőekkel, úgy kell bánni.

Egyszerre öt íz-béli raj zavarodott-öszve, és mind az öt egy magános gallyon szállott - meg: kéntelenségből a' Méhész öt óráig várakozott, míg mind megtsendesedtek, akkor a' gallyat le-fűrészelte, tsendesen a' gyepre le-tette az egész Méh - tsomót, körölkötte pedig öt üres Kasokat a' föld' színétől fel-emelve helyhez-

te-

tetett, így az öfzve - keveredett rajok öt részre öfzlottak, a' kelletlen Anyákat meg - ölték.

A' második, harmadik, és egyéb tsiri - biri rajokat mindjárt erefztéskor jobb meg - egyeztetni: mert ilyenkor a' Méhek meg - egyeznek; de a' második, és harmadik rajokat kereszt - fa nélkül - való Kasokba kell ütni, meg - kell várni egy kevésé, ha a' raj a' dologhoz fogott - é? vagy el - készül (a' mellynek az a' jele, hogy vele több van egy Anya - méhnél) ha látom, hogy el - készül: mind ennek, mind pedig a' meg - egygyeztetendő kasoknak fenekét bé - kötöm, arnyékos helyen fejjel mind alá - fordítom, és estvig ott hagyom; estve pedig lábra állítom, hogy fel - menyenek. Azután a' kas mellett a' szaporítandó kasnak, körülétével egy meg - egygyező gödröt ások, és erre tsendesesen reá tészem az erőtelen raj Kast, keményen meg - ütöm a' Kas' fejét, hogy egy - szerre mind a' gödörbe húljanak. Ugyan akkor az üres Kast el - kapom, a' másikat a' gödör' szájára állítva úgy hagyom. A' Méhek fél - óra múlva a' fellyül tett Kasba fel - szállván, öfzve - barátkoznak. Míg az erefztésnek ideje tart, addig adjon a' Méhész Anyát az Anyátlannak; mert azután nem lehet rajtok segíteni. Az Anyátlan Méhekről már szóllottam oda fellyebb a' Méhek' nyavalyáiban.

XV. SZAKASZ.

A' Rajzás után a' Méhek' gond-viselésére még mi kíváncsitik, hogy hasznos legyen a' Mész-szűret.

A' Méheidet Orbán nap tájban (a' mint említettem) igen meg-tudhattad, melyik mennyit, és mikor fog eresztetni, a' már akkor látszó Anya-házról, de, ha azután még, se' Medárdusra, se' szent László napra nem rajzik, baja van, bizonyosan el-hiheted, a' mellyet így próbálj igazítani: ha látod, hogy Anyás, és bogaras eléggé, fogd-el elsőben a' munkától, egy héten tartsd bé-zárva, két, három nap alatt-is rá gondolja magát a' heverésben a' szaporításra.

Ha pedig a' rajja készen vólna; de az vagy igen Anyás vólna, vagy az alkalmatlan első idő miatt ki nem merne jönni; lotsold-meg juh téjjel, vagy: szedj egy tsomó tojásos hangya-bolyt, vagy fészket és apródonként szord a' lépe közé eresztetni-fog. Ha pedig meddő találna lenni, hagy békét a' miat fellyebb-is meg írtam.

De azon-is meg-ne ütköz, ha a' várt időre mindjárt tavasszal nyakra-főre Méheid nem eresztének: vagynak ugyan olyanok-is, a' kik sokszor eresztének, a' tavalyi lép' igen kevés fel-fogásával, igazításával, újjításával: vagynak azomban ol-

ollyanok - is , a' kik , míg a' Kaaokat új léppel tele nem rakják , addig nem ereszt-
tenek , és míg a' rajokat-is jól meg nem dolgoztatják , és az illetén Méhek igen jó fajták , ha keveset ereszttenek-is , nagy-
ra kell bertsülni.

Ha azon mesterkedel , hogy tsak szaporítson , tselekedheted , hogy hatot - is ereszt , tsak hogy olztán reá vigyázz az időre , és néha mézeld-is , még annak a' rajja abban az elztendőben unokával dítséri 's köszöni szorgalmatofaságotat. De még a' Pár - raj - is meg - ereszlet kevés segítség-
gá : az ugyan már igen szegényen marad , ki-kopván a' hordani-való időből , hanem ha fajtájára nézve meg-akarod tartani ; segítsd-fel míg a' dér le nem esik , mert szután soha a' Méh , méz lyukat bé nem borít , se' nem hord , hanem tsak élődik.

Addig hát míg a' dér le - esik , vedd hízóba , két hét alatt annyira meg-javíthatod , hogy télen semmi bajod nem lesz a' tartogatásával. Melly így megy véghez : az ollyan szegény forfú Méheknek szedd-le a' szélső üres lépeit két felől , és azok helyébe más Kasokból a' horgas késsel szedj mézzel teli lépeket , és kivált vese lépet , szegszd a' fejtes Méh-
kafába , harmad nap alatt oda forrasztja , a' mellett mind addig reggel és este mézeld , míg látod , hogy a' maga régi lépei közt - is van már borított lépe - méze.

Mikor az eresztés jó divatjában van, hát, hét raj-is öszve száll, akkor készíts Kasokat, és öszd-fel egy egy Kasra a' mennyit gondolsz elegendőnek lenni, hagyad ott, rakd a' Kasokat egy más mellé; éjt-szaka el-igazítják ők magok dolgokat, csak hogy más nap jókor reggel nézegesd-meg, és hord külön-külön mindeniket helyére, vagy pedig ha már egygyik ki-botsátott, és a' másik-is ugyan akkor akar eresztetni, egy abroszszal kösd-bé, és fogd-bé elsőben azt, a' melly eresztett, és azután eresztess a' másikkal rendre. Ha pedig igen sokat találna eresztetni a' Méh; az utolsó kitsiny rajoknak öldösd-ki a' Méh-annyát, és üsd-vízfz az Annyára, híntsd-meg salétromos vízzel, vagy kámforral, nem ereszt.

Szent István Király naptól-fogva Egyed napig, a' lyukas kasokat, ha veszfzöböl fonattattak, meg-tapasztasd, a' ki-járó szájját csak annyira hagyasd, a' mellyen egy Méh bátran ki-járhasson. Most kezdik a' Méhek a' heréket ölni, a' Méh darásak pedig a' Méh-kasokra jární, mint tulajdonokra, a' szelek-is nagyobbban fúznak, a' tágos lyukon sok giz-gazt hordanak a' kas-alá a' tágos száján. Ha pusztá földön tartod őket, szorosan tsináld-bé, tömd körül földdel, ha deszkán, marhaganéjjal tapaszt-le. Pipával, vagy akármi lúttal ne járj a' mehebe, mert azzal be-

betegséget okozhat sz nekik. Tégy nekik valuba fős vizet, és abba hánnyj apró vesszőket, vagy nád szálakat, rá repülven, bele ne füljanak: már most szükséges a' só a' Méheknek, noha a' sózás felől sokféle az értelem. A' kik deszkán tartják, azok lágy sőt tesznek alá, mások borral lotsolják, és lágy sóval hintik bé. De talán a' valuban jobb a' sós víz; mert a' mikor nekik teszik, meg keresik. Mások ismét egy kis tsuporban lópot, 'Sallyát borban jól sózva szoktak főzni, és azzal meg-lotsolják, főzodik-is, tisztúl-is.

XVI. S Z A K A S Z.

A' Méhek' ki-dobolásának módjáról,

A' ki dobolásnak ideje tart egész tarló fel-szabadításig, a' melly Egyed nap tájban esik. Annak módja: mikor a' Méhed jókor az eresztést el-végezte, és ha fel-tisztítván Lörintz napra tele hordta a' Kast léppel, mézzel, azután úgy-is tsak heverne, dobold-fel, vedd-el a' mézét, és hord magának annyit, a' mennyivel kitétel; így az Anya-kas Méhedből egy új rajt tsinálj.

Magyar országon így szoktak a' dobolással banni: mikor annak ideje el-következik, egy más sorjában vermetskéket, vagy-is gödrötskéket tsinálnak, a'

nalakat fonnak a' virágok közt, melly miatt a' munkás Méhek szabadon nem járhatnak veszedelmek nélkül, míg valami hasznos elsők, és északi - szelek által széllyel nem szaggattatnak, ahozképest ilyenén tájban - is hasznos lehetne a' Méhekkal - való vándorlás ha alkalmasabb helyre által tétetnének.

XVIII. SZAKASZ.

A' Méhészeknek a' Méhekről - való Tudományokról.

A' közönséges értelem szerént, háromféleiek: úgymint Ősi, tanúlt, 's maga szerzette Tudomány, Ősinek nevezzük azt, a' melly jegyzései, vagy tsapaltásai voltak, vagynak most is, és lesznek is egy formán minden-féle Méhészeknek, még-is sem a' volt Méhészek, sem a' mostaniak okát nem adhatják, miért kell annak a' dolognak úgy lenni; és nem más-keppen, hanem csak hogy a' Méhészek-től hallotta példának-okáért; ha az Anyaméh le - eselt az eresztesben a' kast reá szoktak borítani, és a' kas - tetejére egy kopott rossz kalapnak, vagy süvegnek a' sajt - karimáját tenni. Ezt a' Méhek akár minek gondolják lenni, mi nem tudhatjuk. Elég az hozzá, hogy a' Raj a' süveg-kari-

rimára egyszerre le - száll, és az Anya-méhnek Izavát meg-hallván, alább-alább mégyen, még éppen ahhoz nem jut.

A' másoktól tanult Tudomány, hogy a' mit mások tudtak, és meg-próbálták, a' ki méheket akar tartani elsőben, ő-is tanulja - meg, de azzal meg ne elégedjék, hanem magától-is szemeskedjék; mert még fok titok fekszik el rejtve a' természetben, a' mit jónak lát, fordítsa a' méhek' hasznára, 's magának könnyebségére idővel. E' légyen tehát az a' maga szerzett tudomány.

Íonét a' Méhesekben ártalmas tartani e' következendő fákat, 's fűveket, ú. m. Fagyal-fát, Körös, Ketske-rágó fát, Nyír-fát, Kutya-fát, mindenféle Gyöngyös-fák, a' Körtvély - fán kívül, a' Méhet magtalanná teszik. Ellenben a' Hars-fa, Ákátz-fa, Fenyő-fa orvossága a' Méheknek. A' fűvek között ártalmas a' virágzó ruta, Puszpáng, Anis, Tuba-ró'sa, Kék-léliom, Tulipánt, Mag hagymák, a földi - tökön kívül minden töhök, ökör-fark-kóró, eger-fark-kóró, és még többek. Ezek helyett jobb és egészségesebb a' Méheknek a' Narzissus, Levendula, Sállya, Ísóp, Ménta, Isten-fája, semmi pedig hamarébb meg nem rontja a' Méheket mint az Alfiszony, kivált a' Hó számos, ha a' rajt kasba üti, a' Méhes-kertben tsúszva mászkálván, ott gyomlál a' Méhek' tanyája körül. Ez

ugyan fokaknak tréfának látszik, de nem úgy van a' dolog: mert fák', virágok' elszáradásával-is a' tapasztalás ezt fokszor már igaznak találta.

Vólnának még az illyeté dolgokról némelly jegyzések, a' melyekről ifjabb elztendeimben tellyes meg-elégedéssel a' kezemen forgott könyvekből olvasgattam unalmas óráimban; de azokból egynek kőnőnek említése legyen most elég. Illyen a' minden-féle vízzel óltott szén a' beteg méhnek orvoslására, ha a' tört szénből, gyújtóvány fűből, koriándromból, ezer-kis-jó-fűvet, *Centauriát*, fős borba, vagy etzetbe hozzá téven, minthogy tisztulás' kedvéért azon kívül-is a' méhet fős etzettel kel lotsolgatni.

Ha tehát a' Hóldnak két ujságát valamely vaszka méhed el-érte, és nem javúl, de ugyan tsak nem-is javúl ám meg, ha írósvaiaa pogátsával tartod-is, hanem akkor fűstölj-fel két alá-valót, nem ganajjal, mert aneál jobb a' vén fákön, kivált a' tölgy-fán termett gomba fűstje, és nézd-meg a' keztő közzül, mellyik rossznak a' lépe kegyesebb, arra a' másikat ki-szed-vén; a' mi lépetszéje van üsd-rá, és zárd-bé tsak egy nap-is, hadd fogadják-el. Ha az alatt őszve nem békelnék, lotsold-meg a' szürokkal való fűstölés után édes Juh-téjjel, őszve-fzokik. Ha pedig őszve nem fzőknának, jele az: hogy több Anya-méh van

van egynél a' Kasban, azért tovább-is tartad zárva őket, még meg-ölik egyik Méh-anyát, ki választván ok a' jobbikat, ha színte semmi mézek a' lépben nem volna-is, nem koplálnak, mert egy éjtszaka-is úgy meg-töltik a' begyeket, hogy öt-hat nap, ha mindég első esnék is, éhséget nem fognak szenvedni. A' tanúlt Més-hélszek az illetin őszve-házosításokban a' fölősnék-való Méh-anyát ki-szokták fogni, addig őszve sem verik. Ha már egymást el-fogadja, tégy egy tsomó Bak-kórót a' kas alá, meg-épül, és jó Anyaméhed lesz a' két roszból, a' mellyek Ősz-re úgy is el-vesztek volna.

Mások ismét édes gyökeret, medvetalpú tövis gyökeret, 'sallya'-levelét, Vénus' hajának gyökerét, lenre fel-futó Aranyka' gyökerén termő tsomótskozáfokat, szőlő-vesszőn termő leveles kacsot, mellyet a' vintzellér Mátka-kóknak hív, nem fejr, hanem fekete Ruta-levelet borbán jól meg-szokták főzni, és egy kis sót vetnek bele, le-szűrlik, két, három eszten-deig-is el-áll, és ezzel őszve-vert méheiket meg-lotsolják. Lás erről a' méhek' nyavalyáiról többet az *Anyátlanok* meg-orvoslásában. Erefztés előtt a' Méhek' főzésát sokan szükségtelennek tartják, mivel a' jól-tévő természet Tavasszal az ő fajtá-fokhoz elegendő sót ad a' fákknak 's fűveknek tsipós nedvességeikből, a' minémü

a' szék-harmat, üröm, foska, és más eféle virágokból addig, még a' mézeléshez fognak, akkor már (a' mint másutt-is említettem) bőven valuban sós vizet tartatsz. Szurok két, három helyen magasan a' fára fel-téve mindétig légyen, hogy a' nap meg-süthesse, a' Méh annál könnyebben meg-rághassa, és majd minden hétben szurokkal gyengén meg-is füstölhed őket reggel, kenyér ebéd tájban.

Végre látsuk-meg a' méhek' betegségről a' Méhészek' közönséges tudományát, a' mellyet így kélzitenek: egy pohár tiszta égett-bort vesznek, egy mézelserbe, egy marok komlót, és hínárt, tisztán le-szűrlik, és égett-borral őszve-töltik, egy pohár lós etzettel, víz-mohát, fokhagymát, bűdös-követ, timsót égetve, gólya-húgy füvet, vagy virágját, rutát' lsten-fáját, fállyát, vad tziprust, vagy ehelyett szappany-füvet, de keveset, kört, vély-fa gyöngyöt, porrá jól őszve-törnek, egy jó pohár mézet, egy darab olvasztott borznak a' 'sírját, és egy kevés bárányürmöt őszve-raknak, és igen keményen egy tálban őszve-rontsolnak, ha igen sűrű serrel fel-hígítják, és azzal lotsolják a' beteges Méheket. Már a' többit bízzuk az áldott természetre, a' mellybeumi előttünk sok titkos erők el-rejtve fekszenek.

XIX. SZAKASZ.

*A' Ma-Méhek' választásáról, és azoknak
gondos el-tételéről.*

Mi Magyarok tsak a' régi, Ősi szokás mellett az Anya, vagy Mag-méhek' meg-hagyásában meg-maradunk tovább-is, hogy mi idei Rajt inkább, mint három, négy esztendő's Méhet hagyunk magnak; ha van benne mód válogatni, de ha nints; ha nem Raj-is, tsak e' következő es-mértető jelei meg-legyenek. Ha a' kas szinte léppel tele nem lessz-is, de lépei éles, vékony, tiszta sárgás, feje-r-színű zsíros forma mind lépe, mind bogara, és lépjeiben méze bőv légyen, a' melly kék, szederjes fejérségűnek, mint sem barnának látszattafson, a' lép' fogási, ha nem tömpék, nem egygyenlők, minden jegy, fólt nélkül épek, a' kashoz fok helyen foglalva, a' bogarak nem egy helyben, hanem szélllyel rajtok el olzolvá vagynak, már az illyet magnak meg-hagyjuk, de legalább öt, hat itze méze légyen: mert más-ként ki nem telelnék. Ha pedig fok bogarai vagynak, azok fel-segélést várnak. A' fok bog-ú kast fordítsd-fel, kotzogasd-meg az oldalát, mikor meg-zúdul, a' lép-eken belől egy helybe marad, kevés ott a' bogár, de ha a' lép' szeleire le-száll berzenkedve, már ott elég a' bogár. Azért

a'

a' mellyek arra valók, és magnak, is nagyok volnának, kivált az első Rajokat, a' meddöket úgy éppen az apróbbakat, és magnak alkalmatlanokat, a' minéműek az anyátlanok-is, és bibortosfok, ha lehet inkább pösetek mind bűdös kö-fűstével rakásra öljük; mert a' gazdaságra nézve a' szorgalmatosságnak tsak az a' vége, hogy mézet szedjünk, mézet adjunk, mézet hagyjunk a' méheknek téli eledelekre elegendőt. A' Magnak-való méhek minden esztendőben egyenlő számmal lehetnek, ha a' vélek-való gazdaság már jó lábon áll. De gyakran egyik idő a' másiknak ellensége lévén, nem mindenkor hagyhatunk egy forma jósságú méheket magnak, kivált sovány, és száraz időben, azért a' szükség-is parantsol sokszor az embernek, hogy az alá valókra-is rá szorúlunk, és az ilyenek-is elő segélyt várnak, még pedig őszszel, minekelőtte el-rakattatsanak az ő telelő helyekre: azon gyenge kasokat nap le-mentt tájban oldalra fordítván, úgy hogy a' lépek élivel fel-felé legyenek, bizonyos edénybe mézet töltvén, azt vessző, kóró, vagy nád darabokkal bé-híntve, tégye a' Kasba éppen színte a' lépekig, azt akkor éjtszakán a' Méhek fel-hordván, más nap reggel a' Kasok ismét vissza-fordíttatnak, hogy a' Méhek magokat ki-járhassák. Így kell vélek bánni, a' míg a' szükség kívánja; úgy egész télen nem lesz' semmi baj vélek,

Mindenek felett pedig úgy rakd-el Méheidet, hogy ha a' Kaisa igen tele lévén, léppel a' földet érné, most kell őszszel fel-vágni nem tavasszal, a' mint már arról többször-is volt a' szó. Ha már jó móddal fel-vágtad, és el-raktad; vigyázz az egerekre, hogy kárt ne tehessenek benne, a' végre jó a' fa-matska, jó a' vízzel-való egér fogás, tsapó törötskék, és más efféliek. De nevezetesebb, és tán leg-hasznosabb az egerek' el-pusztítására ez a' Méhész tudomány: végy egy síma fatányérat, vagy egy darab síma deszkát, a' mellyen egy tserép, fazék (szilke) elférjen, és borítsd a' deszkára, egy diót két-felé hasítván, a' bélét belőlről hagyván petzkeld-fel véle a' fazékat szélénél-fogva, az egér alá-búvik, és belőlről rágván a' dió-belet, maga magát meg-fogja, az eget a' fazék alól vedd-ki elevenen, mellyet így vihetsz véghez, hogy rázd-meg jól a' fazékban, fel-vévén kezédbe a' deszkátskával egygyűt, és ősztan okososan nézz alá a' fazéknak, és forgatván tsúsztasd, mert az egér valamellyik szegletében magát meg-vonván, ha egy kevélsé fel-emeled a' fazékat, a' farka ki ér a' fazék alól, és azt meg-fogván, farkánál-fogva szépen ki-húzhatod, azután tsak gyengén bánj vele, hogy a' szorongatásban meg ne dögöljön, gyertyánál, vagy pár-szénnél apródonként perseld-le a' szörét,

és

és perelve ereszd útnak kopaszon, meg-
érezvén szagát a' többi egerek el-pusztúl-
nak, 's tovább mennek onnét.

Már következik itt a' Méhek' telelé-
se helyéről-való szó: a' pedig tsupán tsak
a' Méhes - gazdának tehetségétől függ:
mert némellyektől több, némellyektől ke-
vesebb telhetik. A' Méhet sokan földbe
szokták tenni, a' melly jó-is vólna, hanem
hogy bajos, meg-nézni, télben fel-szedni,
és ismét jól le-tsinálni nem lehet, meg-es-
hetik az - is, hogy alólrúl, fellyülrúl fel-
ázik, penyészedik, az egér le-fúrja magát,
meg vesztegeti, itt a' földben az igaz nagy
tsendességben telelne, de baját a' Méhnek
ott orvosolni lehetetlen. Némellyek szá-
raz pintzébe rakják, mások ismét a' ház-
hijján, padján, pallásán teleltetik. A' ház-
hijján, vagy padláson őrizd Méheidet a'
tyukoktól, galamboktól, a' mellyek kot-
kodátsolásokkal, turbikolásokkal, repde-
sésekkel a' Méhet fel-háborítják, úgy az
eleven matska jó, de jobb a' fa matska
télben a' Méhek körül: mert igaz az
ugyan, hogy a' matska lafsan, leselkedve
jár az egér után; de ha egyszer el-kap-
hatja, bezzeg dörömböz, ugrándozik,
mormol, kivált a' kis tzitzuska-fiú, a' vén
matska pedig néha restes, pedig még-is
szükséges a' Méhes kertben, kivált nyá-
ron, van olyan matska - is, a' melly kí-
gyót, gyíkot, varas-békát, pókot, va-
kon-

kondokot, patkánt eggyaránt rakásra öl. Tengeri-nyúlakat, tengeri-disznókat-is jó tartani a' Méhes-kertekben, mivel azok ámbár egeret nem esznek, de még-is olly természeti ellenkezéssel vagynak egymáshoz, hogy egy tanyán soha meg nem alkusznak, ki kell az egereknek onuét puszítani. Innen sokan, a' kiknek téli Méhesek nintsen, tsak a' nyári ereszt alatt teleltetik, hótól meg-örízvén, hogy meg ne füljanak, a' nap-fényt tőlök ki rekesztvén, hogy rájuk ne süthessen, marha-ganéjjal a' kas' környékét meg-tapasztván az áldott természetire bízván Méheiket, valami ellenzöt tesznek előről, hogy télen a' szél, eső, és hó olly szabadjába ne érhesse. A' szegény lorsú, kevés Méhet tartók a' mag-méhet; a' ház-béjján, egy darab kötélre, vagy madzagra fel-kötve, és azt a' kötelet bojtörjással jól meg-rakják, hogy a' ruhával bé-kötözött, levegőben függő Kashoz az eger ne közelíthessen. Már a' mellyik mód ezek közzül kinek tetszik, azt válaszsza, szabadságára hagyom a' Méhes-gazdának.

No még egygyet a' Méhekről: mikor a' Méhek már Octobernek elején a' derek miatt meg-szünnek a' ki-jarástól, akkor valami dombos, száraz, és ha lehet homokos helyen ás az ember egy ollyan mélységű gödröt, a' melly a' Kas' hosszúságánál egy lábbal mélyebb, fenekét bé-

bé-teríti szalmával, a' Kasnak a' szájját bé-dugja, és a' szalmára lábbal le-állítja. Hogy pedig az, a' mellé menendő földtől meg ne rothadjék; körül rakatik szalmával. Ezután az egész Kas bé-takartatik földdel, és még ó szorosán lábbal meg-is taposztatik, hogy semmi levegő-ég bé ne mehessen. Ha a' kas csak félig van: szénával tele-tömetik, hogy a' nagy üreg hideg ne legyen a' Méhekre. A' több részeit a' Méhekkal-való bánásnak itt el-balgatom, mivel látom, hogy a' Somogyi, Baranyai, és Balaton melléki Méhes-gazdák-is a' tapasztlásból igaz tanult Méhes-gazdák lettek a' Méh-tartásban.

XX. SZAKASZ.

A' Méhek' meg-öléséről, és azoknak télen-való mézeléséről.

Lásuk már a' Méh szüretnek módját mert őszszel meg-kell őket ölni, és penzt kell belőlök tainálni, ha tehát meg-öled, ne a' mint mondtam bűdös-kövel, hanem pőfeteg fűsttel fojtsd-meg őket, egy fél-ásó nyomnyi kerekded gödröt, (vermet) áss, színültig bé-lepje, de belé ne eshessen, egy darab pőfeteget, egy bakarsz hegyes fába vonyj-belé szúrd-le a' készített gödör' közepére, gyűjtsd-meg, azután mézzel a' kast borítsd rá, körül-kö-

körül tömögesd-meg jól földdel, hogy a' szellő, és füst, ki 's be ne járhalson, mikor már meg-szédülvén meg-hóltak, a' Kast ütögesd-meg, hogy a' lép közzül a' Méhek le-húllanak, földdel bé-temetvén őket, hogy többé fel ne éledjenek, 's azután harapó vas-fogóval vond-ki a' kereszt-fáját, a' lép a' mint a' Kasban van lapjára, üsd a' földhöz a' Kast egy kevése, mintegy előre rántván, hogy a' lép a' ragasztásaitól le-váljon, szedd-ki dé'sára, vagy hordóra, tekenőre a' mézeslépet, a' benn-lévő dirib-darab méz, vialz lép hulladékokat vas-kalánnal, vagy görbe késsel szedeged-ki. Az illyetén Méhölés, vagy Méh szűret estve, első időben, jókor reggel, inkább homályos, mint napfény napokon gyakoroltassék, hogy a' Méhek rajtad ne alkalmatlankodjanak. Fő gondod legyen az-is, hogy, mikor a' lépes mézet a' Kasból ki-szeded; fiasított lép, vagy Méh-kenyeres sejt, ne legyen közte, hanem férgéből ki-tisztítsd: mert a' többi mézet el-rontja, meg-keferíti.

Még a' mézelésről (noha imitt-amott már volt arról szó) rövideden egygyet, kettőt szóllok: mézelik a' Méhet tsupa szín-mézzel-is egy tányéron, vagy más módon a' Kas alá mézet tévén; de a' szín-méztől majd lehetetlen, hogy a' Méh a' mézbe ne keveredjen, a' mellyért a' többi Méhek őket nyalogatják, lábát, szárnyát

szopogatják, el-is szakasztják. Mások a' szín-mézet egy kevés borral fel-hígítván, és meg-melegítván lotsolás által, harmad, negyed napban egyszer, három, négy jó kalánnal egy Kas' számára szoktak készíteni. Egyebek válu formán ki-vísett fába a' mezősegiék bürök-tsüvébe mézet téven harmad napra-valót adnak néki. Az érzékenyebbek a' Kasnak népes, vagy népetlen-vóltához egy darabban lépes-mézet kereszt-fákkal, és apróbb fa-szegekkel a' lépek' széléhez értetve fel-szegeznek. Így a' Méh annyit eszik, a' mennyi kívántatik néki, a' lépes-mézen, mint a' maga lépén szélteben járkaálhat, és az ilyen tele mézes-lép kamarátskából, tiz, tizen-két Méhetske egyszerre jól lakhatik. A' szegényebb Méhes gazdák, kiknek sem mézek (melly nélkül, se' télben, se' nyáron a' gondos Méhes-gazda nem lehet) sem szemes által látások a' tél', 's tavasz' jövendő-béli következtései eránt nem lévén, azok sültt tsirke, kappan, 's néha tsak varjú-hús által-is ki-teleltetik, fél-sültében két-felé vágván, húsát, tsontját öszve-törvén, hogy méz meg-járhassa, egy darabban meg-hagyván hűlni, a' Kappa fel-szegezik a' Méhek meg-eszik, és szereintsékor meg-maradnak. Végre mások szirup módra főtt szílvá, körtvély lévvel; avagy tsak kerti, és kö-sziklán termett édes gyökér főtt levével, de a' végre,

mi-

mivel igen hígító, i'sópot, és 'sályát-is vetvén közibe, nem alább-való elő-menettel a' télből ki-kapatják, a' bimbós tavaszoknak virágos mezeire.

A' Mézelésben, még azt az egygyet tartsd-meg szemesen, hogy adj enni a' Méhnek, míg tellyességgel a' maga takarmányából, 's gyűjtött mézéből ki nem fogyott: mert azután ha a' Kását félig-tömöd szín mézzel, a' méz-lépeket táblaként a' Kasba fel-ízegezed, mézes pogácsával, nád-tzukorral tartod-is, még-is el-vész. Erről az értelmes Méhészek azt tartják, hogy a' Méh anya se' Kásában, se' Kásán kívül idegen mézet nem eszik, úgy-hogy már a' bogarak az éhség miatt mind le-húllanak, még-is mindenkor van egy kis lépes-méz a' Méh-anya számára hátra maradva. Ez a' mi régi Magyar őseinktől reánk maradt Méh-ölésnek, Méh-mézelésnek rövid tudománya.

XXI. S Z A K A S Z.

A' Méhek' tsípése' meg- orvoslásáról.

Tapasztalt dolog az, nem minden állapotban jó az embernek a' Méhek körül járni, úgymint izzadt testtel, kivált ha fok-hagymás szalonnával mindjárt reggel jól meg-raktad a' begyedet, vagy esős, 's nedves időben a' Kasát fel-fordítod,

abban valamit akar sz nézni; a' Kas' széléről, vagy más módon valahonnét holmi közzéjek hull, azért felette nagyon meg-haragusznak. Mindazonáltal, ha tsak ugyan meg-szúrnak, a' mint meg-történik gyakran. Imé a' végre a' Méh-tsípésnek orvoslására, jegyezd-meg itt ezeket: Hogy pedig a' Méh meg ne tsípien, hamarjában-való orvolsága ez: a' heréket szedd-öszve 10. 12. tördd, morfoldd-meg kezedbe, és azzal kendd-bé kezedet, és ábrázatodat egészszén. *Avagy:* hirtelen kezedet, ortzádat mosdd-meg sós vízben, még jobb magad' vízelletében, Méhélszen, és úti-sűnek porával híntsd-bé kezedet, ábrázatodat, azon a' napon a' Méh meg nem tsíp. Ha pedig már meg-tsípett, vondd-ki a' túlankját, és az egész Méhet a' tsípés helyén döröld a' testedre hamarjában. Mások ismét tíz, tízenkét Méhéférgéket egy kis üvegbe vetvén, és fa-olajat arra töltvén, azzal kenik a' tsípés helyét, de mivel e' nints mindenkor a' kezednél, ha meg-szúr azon igyekezz, hogy ott agyon tsaphasd, és azon tagodra döröldd-el; 's használ. Ha pedig hirtelen el-repült, bosszúdat rajta nem tölthetted, mindenkor talál sz a' Kason olyan lézzengő Méhet, egyet azok közül üfs agyon, döröldd-el a' tsípés' helyén a' szúrt tagodra; az-is jó a' dagadás ellen. Ha reá mehe sz a' szúrás után, búzdd-ki ha-

hamarjában a' fülánkot, annak a' tsípés' helyét a' magad nyálával kendd-meg, vagy erősen dörgöldd-meg; így sem dagad-meg. Leg-bizonyosabb orvossága pedig, ha a' tsípés' helyét erős bor-ezettel meg-lotsolod, és az újjoddal reá döröszöld. Avagy végre a' meg-tsípott testre hideg gyepett tenni leg-jobb lokak' értelmé szerez.

XXII. S Z A K A S Z.

A' Viasz-készítésről, a' télre-való szín, és lépes-méz' el-tételéről.

Látsuk hát még végre a' viasz-készítést, és a' télre-való szín', és lépes-méz' el-tételét, és mivel mind a' kettőt a' házi szükség tőlünk úgy kívánja, hogy a' viaszat el-adjuk pénzen, a' konyhára, és a' Méheknek fel-segállítására télben, nyarban mézünk legyen a' háznál. Mihelyest a' Méh szüretet, és a' Méh ölést el-végeztet, azonnal a' Méh-kasból ki-szedett üres lép-sejtet, akár kevés, akár sok legyen, a' tűznél meg-lágyítván, szedd-öszve, és rakdd-bé egy fazékba, és tölts reá vizet, ha akkor hamarjában, ki nem főzhetnéd-is; csak forrald-fel: mert másként bolmi férgek kárt tehetnének benne. Ha pedig mindjárt el-készítet, mikor má fel-forrott, szüntelen kavargassad, hogy az edény'

majd dohos, majd fojtós Borokkal kénytelenítettünk szomjúságunkat enyhítenünk, igaz az ugyan, 's tapasztalt dolog, hogy az éretlen szőlőből soha jó Bor nem fatsarodik. Azt még a' Bor-annyai, Szekszárdi, Ketskeméti, Várad, Eger, Somlyótájéki Boros-gazdák is minden további oktatás nélkül tudják. Tudják, hogy a' Bornak mind jósága, mind tartóssága tulajdonképpen csak az igazán meg-értt szőlő-gérezdekből fatsarodott műfinak egyszerre egész tökéletességgel végbe-mént helyes meg-forrásától függ: mert a' Bornak nincs jobb egy meg-tisztító orvossága a' jó pinczénél. Tudják, 's hallották leg-alább azt is ama' köz-példából: hogy a' Bort színéről, szagáról, ízéről lehet meg-esmérni. Hogy pedig a' Falusi Bor-mester Uramék jó szín-borral az útasoknak és egyebeknek kedveskedhesse, a' seprőstől vett Boraikat seprejéről le-szedvén, más tiszta hordókba által-ereszték, hogy a' bor-kö külön választáson, a' mely a' Bort etzetessé tenné; a' Bor pedig így kitisztulván, a' seprejétől-is meg-lzabadítatván, tisztább, világosabb, szebb színű kezd lenni.

A' hordók' le-lzürésében leg-inkább arra vigyázzanak a' Bor-mesterek, hogy a' Bor' ereje nagyon ki ne repüljön a' hosszas lzürtölgetés által, és az illetén szín-boraikat a' gyakor kófolgatásokkal
idő-

időnek előtte meg ne vesztegelessék; mert a' lopó-tők a' hordónak pestise, melly a' Bornak lelkét lassánként ki-szívja a' borsdóból. Ha az idő igen meleg, a' mint Juniushan, Juliusban, Augustushan szokott lenni, vagy a' mikor nagy szelek járnak: nem tanátslom a' Borok' le-vonását, kivált a' hord' tölte előtt való három napokban, úgy a' Bor, és Ró'sa' virágzásban. Mellyre nézve Detzemberben, Januariushan a' lágy Borokat; a' kemény erős, tsípős Borokat tavasszal szokták a' jó Boros-gazdák le-szedni. A' hordók fő forró vízzel jól ki-mosattatván, az úgy nevezet analóggal, 's bűdös-kövel jól ki-fűstöltésenek elébb a' végre, melly a' Bornak erőt, 's tüzet ad, fojtótságát elveszi. Ha penész szaga volna a' hordónak így lehet meg-igazítani; hogy beléjek egy őszve-marok meszet vetek, reá forró vizet töltök, bé-fojtom, ide 's tova jól meg-hempergetem, ha meg-hűl, ki-öblíttem, ha ősz az idő mustal-is kiforrázom. De minekelőtte mind ezeket a' Bor-mester végbe-vigye, a' bor-seprőt, a' bor-követ a' hordók' oldalairól szorgalmasan le-vakarja: mert a' Bornak etzetedést azoknak, az etzetből pedig még Bort főha senki nem tsináltt. A' bor-követ a' Zidóknak font számra el-lehet adni. Így tehát a' Falusi Bor-mesterek - is, jó tiszta, által-látszó, és jó illatú, kedves

ízű, nem fojtós, könnyen iható Borokat mutathatnak ezután szomszéd barátjaiknak, kivált ha a' víza-hólyaggal-való élésről ide alább tett szavaimat gondolóra veszik.

A' melly Falusi Bor mesternél nintsen szokásban a' Boroknak seprejéről-való lehúzása a' fellyebb meg-írtt mód szerént; azok közzül gyakran meg-esik, hogy a' kezek alatt-lévő Borok meg-nyarasodnak, és meg-nyúlósodnak. Nyaras Bornak azt hívják a' Magyarok, a' mellynek ereje, tüze, és illatja nintsen. Ezt pedig leg inkább a' roz' hordó okozza, a' melly a' Bor' erejét szél engedi menni. Néha az illyetén Borok tsak azzal-is meg-orvosoltatnak, ha fúvóval beléjek álló levegőt bortsátunk. De ez az orvoslása nem lesz' állandós: mert a' levegő ismét újra el-repül. És jobb meg-innya, hogy sem gonoszúl el-veszszzen. A' meg-etzetefedést a' meleg pintze okozza, vagy még a' kádon kapja, nagyon meg-hevülven az első fel forrás' alkalmatosságával. Tíz, húsz, és több hordó közt-is az illyetén beteg hordót meg-esmérhed: tsak arra vigyázz hogy mellyik száraz. A' melly Bor nyúlós, azt tén tsak a' roz' meg-forrás szülheti. Ha már nyúlós, vegyük ki a' hívesből, tegyük melegebb helyre, és kényszerítsük a' forrásra. Mások tüzes lántztzal fel-zubíkolván a' Bort, azt a' meg-etzetefedéstől úgy mentik-meg. Egyebek fejer galitz-kő
spi-

spiritust, vagy bor-kő olajat tseppentenek a' hordóba. Az elsőből 30. tseppet, a' másiktól 40. Ki mellyiket kaphatja, az-zal tegye próbáját. Az a' hordó két jó markos legény által azután jól fel-rázat-tasék, 40. nap alatt meg-forr. Ha el-áll a' forrása: újra az előbbi tseppekkel in-dítsd útnak. De a' dugóját már tágasab-ban lehet tartani. Ha ekkor keferű, jó-nak a' jele.

Sokszor a' Borok, kivált a' kőkény virágra, bor-virágra, szöllő - éresre, úgy egyéb időkre is igen zavarosok, úgyhogy se' innia, se' el-adnia nem alkalmasok. Noha a' minden napi szükség-is elég ösz-tön arra, hogy mennél előbb pénzt ve-hetnénk - be belőlök. Erre - valók a' fel-lyebb említett két - féle ritkító tsepp - sze-rek. Az Arabia gummi törtt porából 5. 6. akós hordóba két lóts bortsátatlik: vessző-vel a' Borban gyengén el-elegyítettik. Az aknája 14. napig bé-dugva lévén, szépen meg - tisztul. Illyen, és ezekhez hasonló erővel bír a' víza - holyag. De illy mér-tékben vedd: egy tíz akós hordónak nagyságához képest más-fél, négy tsebres hordóhoz, egy, nyóltz tsebreshez két, tí-zenkét tsebreshez három latot kell venni a' börtökben, azt fejsze-fokkal, vas-kala-páttsal annyira el-kell vékonyítani, mint a' papiros vastagsága; mellyet apróra el-vagdalván mint a' szép vékony Debreze-

ni laskát, tegyed azt szép tiszta új mázos tserép edénybe, és egy lat víza-hólyagra tölthetesz három itze tiszta szín bort; a' melly 24. óra alatt kotsonyává válik. E' meg-lévén, hogy a' víza-hólyag annál jobban el-elegyedjék, mind a' mellyben fel-olvasztatik, mind pedig azzal a' Borral, a' mellybe bortsáttatik, bizonyos mértékben több Bort töltvén hozzája: keményen nyírvesszővel kell habarni mind addig, míg nem tajtékozik, és így tajtékosan az elkészített beteges hordóba kell tölteni, a' hol szinte olly erős keverést kíván, ha lehet valami lántzos bottal-is kerefztülkásúl, alá 's fel-mozgatás által, a' Bor meg-rontsoltasék, és meg-frítsíttesék; míg azon hordóra intéztetett víza-hólyag bé-takarodik az öblögetés közben.

Az itt elő-hozattatott víza-hólyaggalvaló bánásnak nem csak azt a' hasznát veheti a' Falusi Bor-mester, jól lehet már az igen hasznos; hanem gyakran meg-ezik, hogy a' boros hordók meleg nyári időben abrontsoltatván, a' benn-lévő seprővel fel-zavarodik a' Bor, és meg sem tisztul fok ideig, és tán nem-is, ha csak a' víza-hólyagos kotsonya borral meg nem orvosoltatnék. Ambár a' zavarosságot holmi szerek által a' Borral a' meg-nevezett módokon le-tétették-is a' Bor-mesterek, sokáig abban a' hordóban a' Bort ne tartasák, hanem bűdös-kövel, avagy az úgy
ne-

nevezett ánszóggal ki-fűtöltt hordóba le-
kell húzni. Így osztán olyan szép tisz-
ta léfzen mint a' Tseh országi kristály, és
semmi-féle levengő materia nem látszik
benne.

Tavasszal a' szőlő-virágot sokan meg-
szedik mindjárt, mihelyt ki-nyílik, azt ár-
nyékban meg-szárítják, porrá törik. Mi-
kor osztán ősszel a' mustok már alkalma-
sint el-forták magokat, akkor ruhátskába
a' hordóba eresztik. De egyébkor-is tel-
lyes meg-elégedéssel gyakoroltathatik. I-
lyen a' haszna, a' mint a' tapasztalásból
tudják a' régi Bor-mesterek, az apró le-
velű kerti Basalikomnak ruhátskába köt-
ve, ha szüretkor a' must-tsatornára fűg-
gesztetik olly véggel, hogy a' must ma-
gával ennek a' fűnek kellemetes szagát a'
hordóba által végye. A' Bort jó illatúvá
teszi a' bak-ketske szakállú-fű (*Ulmia*,
Regina prati) virágja, ha a' mustba hán-
nyák a' Bor-mesterek. Úgy a' mezei spár-
ga virágja, de a' végre árnyékon kell meg-
szárítani, ruhátskában kötven, a' hordó-
ba eresztetni. Ezen haszna a' skárlát fű-
nek-is, a' melly muskotály ízt ad a' Bor-
nak. A' kerti koriándrom' meg-törtt ma-
gvai, szent Benedek-fűve gyökere, ha
belé-botsátod.

Más egyéb Bor-mesterek, a' zavaros
's nyúlós Bort így orvosolják: az éretlen
köhény-fa zöld gyümölcset meg-szedik,
mo-

mosárban meg-törlik, a' hordóba botsátják, jól fel-zavarják, fővenyet-is tesznek belé, azután az aknáját jól bé-dugják..

Vannak olly Fálusi Bor - mesterek - is, kik egy tiszta fenekű serpenyőbe a' tűz lángnál nád-mézet, vagy-is tzuhot pirítanak, hogy meg - feketedjék. Egy ver-dung olvadt tzuorra egy meszszel Bort töltvén, és azzal a' Bort öszve-kavarják, mind addig, míg darabosság lesz benne, azután megint fél-meszszelt töltvén rá és azt meg-főzvé, egy üres edénybe töltik. Egy tsebres hordónak adnak egy rozsólisos gyűszű poharatskával, de azt-is lánitzal, vagy arra alkalmas páltzikával széllyel kell verni.

A' Fálusi Bor-mesterek az ürmös-bort e' következendő füvekből készítik: Ör-vény-gyökér (*Helenium*) Fejér-üröm (*Ab-sinthium*) Kis ezer jó fű *Centurium minus*) Pápa-fű (*Carduus benedictus*) Párló-fű (*Agrimonia*) Kövi máj - fű (*Lichen petræus*) Szarvas nyelvű-fű (*Scolopendrium*) Veronika (*Veronica*.)

Ha valamelly Fálusi Bor - mester azt akarja, hogy szép sárga arany-színű Bora legyen, az érett zab - szalmát arassamag, a' szemet verje-ki belőle, félre-tévé, gondosan, azután a' mikor a' fejérbort le-húzza, az el-tett zab - szalmát a' hordóba tévé, bámólni-fog a' Bornak arany - színén.

V É G E.

MUTATÓ TÁBLAJA.

Lev.

I. SZAKASZ. A' Magyar országi Méh-tar-	
tásról.	3
II. A' Méhek' természetéről, 's mivóltáról.	5
III. A' Méhes kertnek alkalmas helyének	
meg-választásáról, és annak alkotásáról.	10
IV. A' Méh kasokról, és a' Köpükről.	13
V. A' Méhészről, és annak tisztéről.	15
VI. A' Raj méhek' meg-vásárlásáról.	16
VII. A' Méh-kasoknak, Köpüknek, 's mag-mé-	
heknek tavaszi ki-rakásokról, 's ki-botsá-	
tásokról.	18
VIII. A' Méheket ha meg-kell herélni, mikor	
van annak alkalmasabb ideje, és ho-	
gyan megyen véghez.	20
IX. A' tapasztalás azt mutatja, hogy a' Mé-	
hekkal-való vándorlás igen hasznos, sőt	
szükséges.	21
X. A' Méhek' ellenségeiről, 's azoknak el-	
távztatásáról.	24
XI. A' Méhek' nyavalyáiról, és azoknak meg-	
esmértető jeleiről, 's orvoslásairól.	27
XII. A' Méhek' munkálkodásairól, 's fajzási-	
ról.	35
XIII. Az eresztést, vagy rajzást miről lehet	
meg-esmérni, hogy mikor, és mennyi időre	
leheltsen az első rajt yárni, és hányat.	37

XIV.

MUTATÓ TÁBLÁJA.

Lev.

XIV. A' Rajok' nemeiről, és azoknak bé-fogásairól.	49
XV. A' rajzás után a' Méhek' gond-viselésére még mi kívántatik, hogy hasznos legyen a' Méh szüret.	48
XVI. A' Méhek ki-dobolásának módjáról.	51
XVII. A' mezők' meg-ragyázásának esméretéről.	52
XVIII. A' Méhészeknek a' Méhekről-való tudományokról.	54
XIX. A' mag-méhek' választásáról, és azoknak gondos el-tételéről.	59
XX. A' Méhek' meg-öléséről, és azoknak télen-való mézeléséről.	64
XXI. A' Méhek' tsípése' meg-orvoslásáról.	67
XXII. A' viasz készítésről, a' télre-való szín, és lépes-méz el-tételéről.	69
Tóldalék a' Falusi Bor mesterről.	71

